

Міністерство освіти і науки України
Міністерство охорони здоров'я України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Історія української культури

Методичні рекомендації для самостійної роботи
студентів спеціальності «Лікувальна справа»

Харків – 2016

УДК 930.8(477)(075.8)
ББК 63.3(4УКР)-7я73
І 90

Рецензенти:

Г. Л. Демочко – канд. іст. наук, доцент кафедри суспільних наук Харківського національного медичного університету;

Н. І. Серебряннікова – канд. іст. наук, доцент кафедри загальногуманітарних дисциплін Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса).

*Затверджено до друку рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 1 від 2 листопада 2015 року)*

Історія української культури : методичні рекомендації для самостійної роботи студентів спеціальності «Лікувальна справа» / уклад. Н. В. Аксьонова, В. В. Маліков. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 64 с.

Методичні рекомендації містять матеріали до семінарських занять з курсу «Історія української культури», детальний опис етапів контролю знань, що проводяться у дистанційний спосіб, вимоги до оформлення робіт з самостійної роботи. Видання розраховано на студентів спеціальності «Лікувальна справа».

УДК 930.8(477)(075.8)
ББК 63.3(4УКР)-7я73

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2016
© Аксьонова Н. В., Маліков В. В., уклад., 2016
© Дончик І. М., макет обкладинки, 2016

ЗМІСТ

Передмова	4
Структура курсу «Історія української культури» зі спеціальності «Лікувальна справа»	7
Організація та проведення семінарських занять	8
Семінарське заняття №1. Витоки українського етносу	9
Семінарське заняття № 2. Українське бароко в контексті світової культури	10
Семінарське заняття № 3. Традиційна культура українського народу	13
Семінарське заняття № 4. Радянська культура	15
Семінарське заняття № 5. Культурна спадщина української діаспори	18
Порядок організації і завдання до самостійної роботи студентів за курсом	22
Самостійна робота № 1. Відвідування Харківського історичного музею імені Миколи Сумцова	22
Самостійна робота № 2. Огляд архітектури сакральних об'єктів	22
Самостійна робота № 3. Відвідування Харківського художнього музею	23
Самостійна робота № 4. Відвідування вистави українських драматургів	24
Самостійна робота № 5. Перегляд документального фільму з персоналії видатного діяча української культури	25
Поточна контрольна робота з джерелами	34
Організація і проведення залікової роботи	36
Рекомендовані підручники і посібники для підготовки до залікового тестового контролю	39
Критерії оцінювання за курсом «Історія української культури»	40
Словник понять і термінів	42
Список використаної літератури	62

ПЕРЕДМОВА

Метою курсу «Історія української культури» є формування системи знань про культуру як найвищу цінність суспільства; усвідомлення сутності культурних процесів. Культура розглядається як природна цілісність крізь призму культурного становлення людини і суспільства.

Опрацьовуючи такі проблеми, як основні теоретичні аспекти історії культури, історія розвитку мистецтва, загальноісторичні тенденції розвитку культури, студенти поглиблюють свої уявлення та знання про закономірності, досягнення та характерні особливості розвитку української культури. Вивчення тем, що стосуються розвитку таких галузей культури, як театр, архітектура, образотворче мистецтво, музика, кіно, телебачення, спорт, політика, правова і побутова культура, системи релігійних поглядів власне українського народу потребують більш детального розгляду. Курс зорієнтований на поглиблене ознайомлення студентів з багатьма галузями матеріальної і духовної культури України, її історичними формами, розвитком знання в системі культурних цінностей, що віками створювались, плекались і оберігались українським народом.

Вивчення і засвоєння пропонованого курсу студентами збагатить їх загальнокультурними знаннями, забезпечить орієнтацію в культурному просторі, сприятиме формуванню широкого світогляду. Існуючі реалії сучасного світу призводять до перелому у свідомості людини – закономірною тенденцією стає відчуття себе у контексті історичного часу, усвідомлення свого історико-культурного коріння, а також виховання на основі соціально-культурних ідеалів та можливості їх реалізації у рамках розширення міжнародних зв'язків, включення до всесвітнього культурно-історичного процесу всіх країн світу. Значні соціокультурні зміни, що стосуються практично всіх аспектів суспільного життя різних країн та народів, з особливою гостротою ставлять питання про міжкультурну взаємодію, її роль в еволюції локальних етнічних культур та розвитку глобального культурно-цивілізаційного процесу.

Вивчення курсу «Історія української культури» на семінарських заняттях спрямоване на досягнення такого кваліфікаційного рівня підготовки випускника, за якого він з'ясує предмет, об'єкт та основні методологічні засади культурології, витоки української культури і її роль у формуванні свідомості українців сьогодення, історію становлення культурологічної думки, буде розрізняти та аналізувати надбання модерністської та постмодерністської культури.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати:

- об'єкт, предмет і метод історії української культури, її понятійно-категоріальний апарат;

- основні соціально-історичні й культурологічні напрями розвитку української культури і мистецтва;
- сутність матеріальної і духовної культури;
- роль культурних процесів у формуванні особистості й держави;
- основи культурологічного вчення;

вміти:

- орієнтуватися в соціально-історичних й культурологічних напрямках розвитку української культури і мистецтва;
- характеризувати різні аспекти культурного буття;
- орієнтуватися в сучасних культурних тенденціях;
- оперувати ціннісними і критичними оцінками у культурній і професійній діяльності;
- володіти поняттями і розумітися на загальних тенденціях розвитку української культури;
- формувати особисту творчу уяву і культуру мислення.

Після опанування курсу студент зможе тлумачити та застосовувати основні категорії тем, аналізувати культурологічні факти та оцінювати їхню допустимість, достовірність та достатність для прийняття правильних рішень, а також збирати, досліджувати, перевіряти, оцінювати та використовувати набуті знання, формувати власну думку, орієнтуватись в основних мистецьких напрямках.

Курс має формувати такі навички і здібності, зокрема здатність випускника вищого навчального закладу освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр», що вимагаються, та систему умінь, що їх відображає, яка формується засвоєнням змісту навчальної дисципліни «Історія української культури».

**Формування навичок і здібностей з навчальної дисципліни
«Історія української культури»**

№ з/п	Зміст здатності вирішувати проблеми і задачі соціальної діяльності	Зміст уміння
1.	Здатність засвоювати і реалізовувати наукові та культурні досягнення української нації та світової цивілізації	1.1. Оцінювати і рефлексувати політичні, екологічні, культурні та інші події та явища, що впливають на культурні зміни 1.2. Розвивати кругозір у питаннях поступу культурного процесу рідної країни.
2.	Здатність займати активну життєву та	2.1. Орієнтуватися у зовнішній і внутрішній політиці держави у сфері культури.

	громадську позицію	<p>2.2. Захищати інтереси нації, поєднувати суспільні, колективні та індивідуальні інтереси.</p> <p>2.3. Виконувати конституційні обов'язки.</p> <p>2.4. Дотримуватися норм законодавства та вимагати цього від інших осіб.</p> <p>2.6. Розвивати комунікабельність і можливість адаптації в суспільстві.</p>
3.	Здатність до ефективної, комунікаційної взаємодії, у тому числі засобами сучасних інформаційних технологій	<p>3.1. Чітко, послідовно та логічно висловлювати свої думки.</p> <p>3.2. Створювати і підтримувати гармонійну соціальну мережу ділових та особистих контактів.</p>
4.	Здатність до засвоєння нових знань, самовдосконалення	<p>4.1. Адаптуватися до зростаючих потоків інформації, до наслідків науково-технічного прогресу.</p> <p>4.2. Встановлювати життєві цілі, визначати їх пріоритетність, планувати власну кар'єру.</p> <p>4.3. Тренувати пам'ять і навички публічного виступу.</p> <p>4.4. Обирати оптимальні форми постійного підвищення власної кваліфікації.</p>

Упроваджуються різнопланові форми інтерактивних форм роботи, таких як мультимедійні презентації та навчальні фільми на лекціях, робота в малих групах на семінарських заняттях. Окрема увага приділяється роботі з культурними об'єктами. Студенти готують власні проекти та презентації, наукові доповіді, які присвячені культурним пам'яткам, об'єктам нематеріальної культурної спадщини, театральним виставам, музейним експозиціям, перформансам, інсталяціям тощо.

**СТРУКТУРА КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ» ЗІ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ЛІКУВАЛЬНА СПРАВА»**

Назви модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	сп	
1	2	3	4	5	6	7
Розділ 1						
Тема 1. Культура як соціальне явище	6	1				5
Тема 2. Культура України в стародавні часи і добу раннього середньовіччя	8	1	2			5
Тема 3. Культура княжої доби	6	1				5
Тема 4. Культура України в польсько-литовську добу	11	1	2			8
Разом за розділом 1	31	4	4			23
Розділ 2						
Тема 5. Культура і мистецтво України XVII–XVIII ст.	9	1				8
Тема 6. Українська культура XIX – початку XX ст.	11	1	2			8
Тема 7. Українська культура за часів СРСР	12	2	2			8
Тема 8. Українська культура в умовах незалежності	12	2	2			8
Разом за розділом 2	44	6	6			32
Усього годин	75	10	10			55

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Презентації на семінар студенти готують за одним із питань семінару (можуть варіюватися і поєднуватися у різних студентів однієї групи), що наведені в темах до семінарських занять (подані в окремому файлі). Презентація має мати 7–12 слайдів, на яких розкривається головна проблематика питання з метою презентації на загал характеристики проблеми та висновків. По можливості презентація має супроводжуватися ілюстративним матеріалом: фото архітектурних об'єктів, репродукції картин та ікон, портрети видатних діячів, історичні фото тощо. Потрібно строго слідкувати, щоб подані ілюстрації відображали відповідну епоху чи подію. Також доречно посилатися в презентаціях на аудіо- та відеодокументи, подаючи презентацію разом з файлами, з яких були подані відповідні матеріали.

Мультимедійна презентація – набір слайдів і спецефектів, текстових пояснень, що зберігаються в одному файлі. Для її створення користуйтеся виключно PowerPoint Open Office 2003 або 2007/2010 та дотримуйтесь інструкцій щодо роботи з цими програмами для користувачів «Як створити презентацію (довідкові матеріали)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.slideshare.net/makeeva_o/power-point-2003-15230760?related=3, а також можете переглянути навчальні фільми «Як працювати в Power Point» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=MP4RLUgsHdI>, «Як додати звук в Power Point». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.youtube.com/watch?v=yi_Zg7HKi6U. Програма Power Point Open Office є частиною базового курсу користувача комп'ютеру шкільної програми і тому найкраще підходить студентам вищих навчальних закладів для вдосконалення навичок з підготовки презентацій під час навчання і оволодіння відповідним фахом.

Перш ніж розпочати роботу над презентацією ви повинні володіти всіма необхідними матеріалами. Зберіть якомога більше інформації за проблематикою питання. Накидайте тези, скопіюйте фотографії, аудіо та відео в одну теку. Переконайтеся, що всі дані підкріплені джерелами, посиланнями на наукову літературу. Структура презентації: титульний слайд; вступний слайд, де обґрунтовується мета і характеризуються матеріали за темою; основна слайдова частина; висновок; Дякую за увагу!

Семінарське заняття № 1. Витоки українського етносу

1. Місце трипільської культури у становленні українського етносу.
2. Теорії походження східних слов'ян.
3. Проблема існування «давньоруської народності».
4. Міграційна та автохтонна теорії походження українців.

Рекомендована література до семінару:

Балушок В. Етногенез українців: критерії появи етносу [Електронний ресурс] / В. Балушок. – Режим доступу : <http://ukrhyst.at.ua/publ/10-1-0-349>

Балушок В. Г. Етнічна відмінність між українцями та білорусами в середньовічно-ранньонові часи [Електронний ресурс] / В. Г. Балушок // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. – 2012. – Т. 22. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npkpnu_2012_22_22.pdf.

Баран В. Д. Велике розселення слов'ян / В. Д. Баран // Археологія. – 1998. – № 2.

Баран В. Д. Давні слов'яни / В. Д. Баран. – К., 1998.

Баран В. Д. Походження слов'ян / В. Д. Баран, Д. Н. Козак, Р. В. Терпиловський. – К., 1991.

Баран В. Д. Походження українського народу / В. Д. Баран, Я. В. Баран. – К., 2002.

Залізняк Л. Л. Від склавинів до української нації / Л. Л. Залізняк. – К., 2004.

Залізняк Л. Л. Давньоруська народність. Нова версія старого міфу / Л. Л. Залізняк // Етнічна історія народів Європи. – 2001. – Вип. 9.

Залізняк Л. Л. Походження українців. В лещатах імперських міфів / Л. Л. Залізняк // Магістеріум. – 2005. – Вип. 20.

Історія української культури: курс лекцій / Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого. – Х. : ФІНН, 2010

Нові міфи та фальшивки про походження українців / Залізняк Л.Л. та ін. – К., 2008.

Сегеда С. П. Антропологічний склад українського народу. Етногенетичний аспект / С. П. Сегеда. – К., 2001.

Смолій В. А. Як і коли почала формуватися українська нація / В. А. Смолій, О. І. Гуржій. – К., 1991.

Толочко П. П. Давньоруська народність: міф чи реальність? / П. П. Толочко // Київська старовина. – 2000. – № 1.

Толочко П. П. Древнерусская народность / П. П. Толочко. – СПб., 2005.

Щербаківський В. Формування української нації / В. Щербаківський. – Прага, 1941.

Юсова Н. Генезис концепції давньоруської народності в історичній науці СРСР (1930-ті – перша половина 1940-х рр.) / Н. Юсова. – Вінниця, 2005

Рекомендовані до перегляду фільми за темою семінару:

ДНК. Портрет нації [Документальний фільм]. – Україна, Телеканал Україна, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<https://www.youtube.com/watch?v=V9yE7xE83eg&spfreload=10>

Фільм розповідає про масштабне генетичне дослідження з використанням новітніх технологій та із залученням кращих світових лабораторій і експертів, яке було проведено з ініціативи каналу «Україна». Проект поєднує формати науково-популярного фільму, реаліті-шоу, програми журналістських розслідувань, а також історичної кіно-реконструкції.

Перші володарі України [Документальний фільм]. – Україна, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<https://www.youtube.com/watch?v=TuAYUFeldfI&spfreload=10>

Люди, яких ми називаємо трипільцями, заклали підвалини цивілізації на нашій землі. Вони одними з перших почали тут вирощувати хліб і плавити метал, збудували тисячі селищ і десятки міст. Вони прагнули вічного життя, молячись і приносячи пожертви вищим силам, створили дивовижні магічні орнаменти, які зачаровують нас і сьогодні.

Питання для самоперевірки:

1. Вкажіть приклади, в яких виявляється схожість культури стародавніх трипільців і культури українців.
2. Чому саме індоєвропейці становлять одну з найголовніших мовних спільнот людської історії?
3. Які елементи культури скіфів і сарматів присутні в українській культурі?
4. Поясніть, у чому полягає самотність культури стародавніх східних слов'ян.
5. Проаналізуйте основні наукові концепції походження слов'янських мов.

Семінарське заняття № 2

Українське бароко в контексті світової культури

1. Співвідношення термінів «бароко» і «українське бароко». Естетика українського бароко.
2. Своєрідність дерев'яної барокової архітектури. Козацькі церкви.
3. Барокове малярство.
4. Поезія та література доби українського бароко.

Рекомендована література до семінару:

Александрович В. Західноукраїнські малярі XVI століття : шляхи розвитку професійного середовища / В. Александрович, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Л. : 2000.

- Асеев Ю. С.* Стили в архитектуре Украины / Ю. С. Асеев. – К. : Будівельник, 1986.
- Бароко та європейський контекст / Ред. кол. О. Г. Костюк, О. К. Федорук – К., 1991.
- Даренська В.* Українське бароко як світоглядний стиль [Електронний ресурс] / В. Даренська // Українознавство. – 2013. – № 1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ukr_2013_1_21.pdf
- Дашкевич Я.* Національна самосвідомість українців на зламі XVI – XVII ст. // Сучасність на межі між Сходом і Заходом (XIV–XVIII ст.) / Я. Дашкевич // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. – 1991. – Т. 22.
- Загорулько М.* Краса «внутрішньої людини» в духовній культурі українського бароко [Електронний ресурс] / М. Загорулько // Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. – 2013. – Вип. 17. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vpu_filos_psihol_2013_17_32.pdf
- Зілінський О.* Духова генеза першого українського відродження / О. Зілінський // Європейське відродження та українська література. – К., 1993.
- Історія української культури у п'яти томах.* – Т. 2. Українська культура XIII – першої половини XVIII століть / В. С. Александрович, В. Г. Балушок, М. Б. Боянівська. – К., 2001.
- Косянчук О. О.* Міжкультурні взаємозв'язки в епоху українського Ренесансу та Бароко [Електронний ресурс] / О. О. Косянчук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Культурологія. – 2009. – Вип. 4. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoakl_2009_4_9.pdf
- Макаров В.* Світло українського бароко / В. Макаров. – К., 1995.
- Міляєва Л. С.* Українське мистецтво XIV – першої половини XVII ст. / Л. С. Міляєва, Г. Н. Логвин. – К., 1963.
- Наливайко Д. С.* Рецепція України в Західній Європі XVI–XVIII ст. / Д. С. Наливайко // Сучасність. – 1993. – № 2.
- Наливайко Д. С.* Українське бароко в контексті Європейського літературного процесу XVI ст. / Д. С. Наливайко // Радянське літературознавство. – 1972. – № 1.
- Нічик В. М.* Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні / В. М. Нічик, В. Д. Литвинов, Я. М. Стратій. – К., 1997.
- Овсійчук В. А.* Українське мистецтво другої половини XVI – пер. пол. XVII століть. Гуманістичні та визвольні ідеї / В. А. Овсійчук. – К., 1985.
- Откович В.* Українська ікона XIV–XVIII століття: Із збірки Національного музею у Львові / В. Откович, В. Пилип'юк. – Л. : Світло й Тінь, 1999.

Откович В. П. Народна течія в українському живопису XVII – XVIII століть / В. П. Откович. – К., 1990.

Притуляк П. Українська барокова література: героїко-стоїстичний аспект [Електронний ресурс] / П. Притуляк // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2013. – № 5. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vknteu_2013_5_10.pdf

Степовик Д. С. Українська графіка XVI – XVIII століть: Еволюція образної системи / Д. С. Степовик. – К., 1982.

Третяк К. Українське бароко як вираз національної ідеї в архітектурі [Електронний ресурс] / К. Третяк // Етнічна історія народів Європи. – 2001. – Вип. 9. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eine_2001_9_9.pdf

Україна: культ, спадщина, нац. свідомість, державність: Істор. та філолог. розвідки, присвячені 60-річчю академіка Ярослава Ісаєвича. – Л., 1998.

Українська література XVII ст.: синкретична писемність. Поезія. Драматургія. Белетристика. – К., 1987.

Ушаков Л. Світ українського бароко. Філологічні етюди / Л. Ушаков. – Х., 1994

Рекомендовані до перегляду фільми за темою семінару:

Українське Бароко [Документальний фільм] / Реж. Л. Борисова. – Україна, Київнаукфільм, 1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=XktqooYop7Y&spfreload=10>.

Фільм присвячений теоретичному обґрунтуванню місця українського бароко в світовій культурі та його ідейним орієнтирам.

Козелець – Собор Різдва Богородиці [Документальний фільм] / реж. Л. Борисова. – Україна, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=NDKXD7JeoKk>

Собор Різдва Богородиці у Козельці – одна з останніх споруд в історії українського бароко. Храм зведений князями Розумовськими у середині XVIII ст. Вигляд його дивовижний. А дзвіниця вважається однією з найвищих в Україні. Подейкують, з цього місця можна побачити два міста – Київ і Чернігів. Захоплива історія собору продовжується.

Питання для самоперевірки:

1. Назвіть відомі вам українські собори, споруджені в стилі бароко.
2. Назвіть найвідоміші церкви, перебудовані в др. пол. XVII–XVIII ст.
3. Назвіть відомі українські монастирі др. пол. XVII–XVIII ст.
4. Назвіть найбільш шанованих запорізькими козаками святих.
5. Назвіть найвідоміших представників Києво-Могилянської академії.

Семинарське заняття № 3. Традиційна культура українського народу

1. Культурно-етнографічні регіони України.
2. Субетнічні групи українців.
3. Слобожанщина як історико-етнографічний регіон: етапи формування та особливості розвитку.
4. Роль громади в українському селі. Толока.
5. Система харчування українців у XIX ст.

Рекомендована література до семінару:

Артюх Л. Ф. Українська народна кухня / Л. Ф. Артюх. – К., 1977.

Артюх Л. До історії напоїв у харчовій культурі українців / Л. Артюх // Нар. творчість та етнографія. – 2006. – № 5.

Бойківщина : історико-етнографічне дослідження : 3б. ст. – К., 1983.

Горинь Г. Громадський побут сільського населення Українських Карпат (XIX – 30-ті роки XX ст.) / Г. Горинь. – К., 1993.

Гуцульщина : історико-етнографічне дослідження / відп. ред. Ю. Г. Гошко. – К., 1987.

Етнічна та етнокультурна історія України : у 3 т. / Л. Ф. Артюх, В. Ф. Горленко, З. С. Гудченко, Г. К. Кожоляно, Т. В. Косміна; ред.: Г. А. Скрипник; НАН України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – К., 2011.

Коняєв Є. А. «Старочеркаська обидність» як форма самоорганізації населення Слобожанщини в умовах становлення полково-сотенного устрою [Електронний ресурс] / Є. А. Коняєв // Теорія та практика державного управління. – 2013. – Вип. 1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Trpu_2013_1_19.pdf

Кувеньова О. Ф. Громадський побут українського селянства / О. Ф. Кувеньова. – К., 1966.

Культура і побут населення України : навч. посібн. / В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх, В. Ф. Горленко та ін. – К., 1993.

Лемківщина : Історико-етнографічне дослідження : у 2 т. / відп. ред. Ю. Гошко. – Л., 1999.

Макарчук С. А. Історико-етнографічні райони України : навч. посіб. / С. А. Макарчук. – Л., 2012.

Мухіна І. Г. Благодійна діяльність національних громад як елемент громадського та культурного життя Слобожанщини (XIX – поч. XX ст.) [Електронний ресурс] / І. Г. Мухіна // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Сер. : «Історія та географія». – 2014. – Вип. 50. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znphknpu_ist_2014_50_5.pdf.

Новикова Ю. М. Історія української культури. Українознавство. Українська етнокультура : навч. посіб. для студ. техн. ВНЗ усіх спец. ден. і заоч. форм навчання / Ю. М. Новикова ; Донбас. нац. акад. буд-ва і архіт., Каф. приклад. лінгвістики та етнології, Секція укр. мови та народознав. – Донецьк : Донбас, 2012.

Павлюк С. Традиційне хліборобство в контексті становлення слов'янської культури [Електронний ресурс] / С. Павлюк // Народознавчі зошити. – 2011. – № 6. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/NaZo_2011_6_3.pdf.

Присяжнюк Д. П. Українське селянство XIX–XX ст. : еволюція, ментальність, традиціоналізм / Д. П. Присяжнюк. – Черкаси, 2002.

Сергійчук В. Етнічні межі і державний кордон України / В. Сергійчук. – Тернопіль, 1996.

Тиводар М. Закарпаття : народознавчі роздуми / М. Тиводар. – Ужгород, 1995.

Українська етнологія : навч. посібн. для вузів / В. К. Борисенко, М. В. Гмирич, О. П. Гончаров, В. П. Горленко. – К., 2007.

Українська минушина : Ілюстрований етнографічний довідник / А. П. Пономарьов, Л. Ф. Артюх, Т. В. Косьміна та ін. – К., 1993.

Українська родина. Родинний і громадський побут : навч.-метод. посіб. / упоряд. Л. Орел. – К., 2000.

Українське народознавство / за заг. ред. С. П. Павлюка. – К., 2006.

Українці. – Опіштя, 1999. – Кн. 1–2.

Чмелик Р. П. Мала українська селянська сім'я другої половини XIX – початку XX ст. (структура і функції) / Р. П. Чмелик; ред.: М. Горбаль. – Л. : Ін-т народознав. НАН України, 1999

Рекомендовані до перегляду фільми за темою семінару:

Забуті народи Європи. Гуцули / Vergessene Völker: Die Huzulen in der Ukraine [Документальний фільм] / ARTE. – Німеччина, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=PK5SGIJAEfg>.

40 хвилин захопливого відео розповідатимуть про життя та побут горян. Фільм знайомить з колоритними героями та дивовижними краєвидами. Народні майстри поділилися секретами пошиття гуцульських костюмів, створення традиційних музичних інструментів, як-от трембіти, цимбалів чи дрибми.

Таємниці українського сексу [Документальний фільм] / реж. Ю. Прокопенко, С. Марочко, Інтершкола. – Україна, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=NE9oNLj2EKk&spfreload=10>.

Про всі таємниці українських вечорниць, еротичні ігри та нагляд за цим дійством паніматки. Як все дійсно відбувалося? Вам пропонується сучасна реконструкція дошлюбного поведження молоді на вечорницях.

Сватання на Гончарівці [Художній фільм] / реж. І. Земганов, кіностудія: ім. О. Довженка. – Україна, 1958 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=p7U7SRQzHFM>.

Комедія за н'есою Григорія Квітки-Основ'яненка відображає до найменших подробиць життя слобожан на початку XIX ст. За сюжетом красуню Уляну віддають за дурня Стецька, але її серце належить кріпаку Олексію. Як складеться далі їхня доля? Народні звичаї, велика кількість народних пісень допоможуть зробити веселу подорож в минуле.

Питання для самоперевірки:

1. Яким чином громада розподіляла землю в традиційному українському селі?
2. Складіть меню пересічної української родини на пісний день у XIX столітті.
3. Перелічіть історико-етнографічні регіони українського етносу.
4. Чим поняття «субетнос» вирізняється від поняття «етнічна група»?

Семінарське заняття № 4. Радянська культура

1. Політика радянської влади щодо культури 20–30-х років XX ст.
2. Загальні принципи та методи культурної політики більшовиків періоду становлення тоталітарної системи, засади «соціалістичного реалізму»
3. Здобутки української культури 50–60-х років XX ст. Культурні настанови шістдесятників.
4. Дисидентський рух на українських землях.

Рекомендована література до семінару:

Studia sovietica [Текст] : збірник / Нац. акад. наук України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. Вип. 1 : Ідеологічні та естетичні стратегії соцреалізму / ред. В. Хархун. – К., 2010.

Баклашова Т. М. Українська еліта і творення нації: рецепція «шістдесятників» [Електронний ресурс] / Т. М. Баклашова // Інтелігенція і влада. – 2010. – Вип. 20. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/iiv_2010_20_29.pdf.

Білоус Л. В. Ідеї національного відродження в русі українських шістдесятників [Електронний ресурс] / Л. В. Білоус // Прикарпатський вісник НТШ. Сер. : Думка. – 2012. – № 3. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pvntsh_2012_3_3.pdf.

- Гудзенко О. П. Проблема національної ідентичності у творчості письменників розстріляного відродження [Електронний ресурс] / О. П. Гудзенко // Літературознавчі студії. – 2014. – Вип. 42 (1). – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Lits_2014_42\(1\)_37.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Lits_2014_42(1)_37.pdf).
- Гучко Г. І. Феномен шістдесятництва як вияв української ідентичності [Електронний ресурс] / Г. І. Гучко // Вісник Львівського університету. Сер. : Філософські науки. – 2013. – Вип. 16. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vlnu_philos_2013_16_22.pdf.
- Дарморіз О. Феномен шістдесятників у контексті проблеми формування культурної еліти в Україні [Електронний ресурс] / О. Дарморіз, Р. Мокрик // Українознавчий альманах. – 2013. – Вип. 14. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ukralm_2013_14_21.pdf.
- Касьянов Г. В. Незгодні: Українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років. – К., 1995.
- Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. / Б. Кравченко. – К., 1997.
- Кручек О. А. Ідеологічне підґрунтя більшовицької культурної політики в Україні в 1920-1923 рр. [Електронний ресурс] / О. А. Кручек // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. : Історія. – 2010. – Вип. 17. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzvdpu_ist_2010_17_13.pdf.
- Курносів Ю. О. Інакомислення в Україні (60-ті – перша половина 80-х рр. ХХ ст.) – К., 1994.
- Левченко О. Європейські рефлексії української драми / О. Левченко // Український театр ХХ століття. – К. : ЛДЛ, 2003.
- Лісовий В. Український дисидентський рух [Електронний ресурс] / В. Лісовий // Український альманах. – 2010. – Вип. 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ukralm_2010_2_103.pdf
- Мандрик Я. Партійно-радянська преса і радіомовлення в українському селі наприкінці 20–30-х рр. ХХ ст.: джерелознавчий аспект / Я. Мандрик // Зап. Львів. наук. б-ки ім. В. Стефаника. – 2002. – Вип. 9/10.
- Мандрик Я. І. Проблеми політики радянської держави у сфері культури в українському селі в 1930-х рр. у дослідженнях науковців української діаспори та іноземних авторів / Я. І. Мандрик // Прикарпат. вісн. Наукового Товариства імені Шевченка. Сер. Думка. – 2008. – № 3
- Моренець В. «Ідеальний» вихід із соцреалізму / В. Моринець // Світо-вид. – 1992. – № 4.
- Мухіна І. Г. Вплив освіти та культури на формування радянського менталітету [Електронний ресурс] / І. Г. Мухіна // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Сер. : Філософія. – 2012. – Вип. 38. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKhnpu_filos_2012_38_17.pdf.

Прокопчук І. Мистецтво Василя Єрмилова у контексті «радянського культурного експерименту» [Електронний ресурс] / І. Прокопчук // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – 2012. – Вип. 23. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vlnam_2012_23_37.pdf.

Роготченко О. Вітчизняна культура періоду створення Спілок радянських письменників, художників, композиторів: Складові становлення [Електронний ресурс] / О. Роготченко // Художня культура. Актуальні проблеми. – 2014. – Вип. 10. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/khud_kult_2014_10_13.pdf

Скуратівський В. Екранні мистецтва в соціокультурних процесах ХХ ст. : у 2 ч. / В. Скуратівський. – К., 1997.

Тарапон О. Формування ціннісних орієнтирів українського радянського суспільства в умовах політичних та соціокультурних трансформацій 1920–1930-х рр. [Електронний ресурс] / О. Тарапон // Етнічна історія народів Європи. – 2014. – Вип. 44 – Режим доступу : http://ethnic.history.univ.kiev.ua/upload/gallery/2014/44/22_%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%BD.pdf.

Шипович М. А. Культурна політика більшовиків і літературно-мистецька інтелігенція в першій половині 20-х рр. [Електронний ресурс] / М. А. Шипович // Інтелігенція і влада. – 2004. – Вип. 3. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/iiv_2004_3_28.pdf.

Шлемкевич М. Загублена українська людина / М. Шлемкевич. – К., 1990.

Юхимець Т. Українське радянське мистецтво 1941-1960 рр. / Т. Юхимець. – К., 1983.

Рекомендовані до перегляду фільми за темою семінару:

Кузня неімущих [Документальний фільм] / реж. Л. Осовський, Національна кінематика. – Україна, 1994 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=7iQ3p8nhx2s>.

Марксистську ідею всесвітньої пролетарської революції, яка повинна затвердити торжество правди і науки, взяли втілювати в життя російські соціал-демократи (більшовики) на чолі з Леніним. Фільм аналізує, чому провалилася ідея. Яким чином країна Рад, пишалася загальною грамотністю населення і досягненнями науки і техніки, стала кузницею неімущих рабів.

Дисидентни [Документальний фільм] / реж.: О. Фролов, В. Шкурін. – Україна, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=wxwVqMi6qUw&spfreload=10> (сер. 1); <https://www.youtube.com/watch?v=cqfm8YfCoqw&spfreload=10> (сер. 2);

<https://www.youtube.com/watch?v=mJW0ybxyCa8&spfreload=10> (сер. 3);
<https://www.youtube.com/watch?v=-yyEwBVqFoo&spfreload=10> (сер. 4);
<https://www.youtube.com/watch?v=MxNt4sxWRtQ&spfreload=10> (сер. 5);
https://www.youtube.com/watch?v=fqN3X_IAiFU&spfreload=10 (сер. 6);
<https://www.youtube.com/watch?v=8-fis0ZOXkQ&spfreload=10> (сер. 7).

У фільмі «Дисиденти» робиться спроба охопити історію дисидентського руху від хрущовської відлиги до прийняття незалежності. У серіалі зроблена спроба дослідити тенежу дисидентства, історичний розвиток, його вплив на суспільство, на остаточний розвал системи тоталітаризму, на спроби демократизації життя, утвердження прав нації та прав окремої людини.

Чужий серед своїх. Вадим Мулерман (російська мова) [Документальний фільм] / Реж. О. Смирнов. – Україна, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/76243037?r=1987>.

Харків'янин Вадим Мулерман увірвався на радянську естраду 60-х як яскрава комета. Пісні, які він співав, відразу ставали хітами. Коли він їхав на гастролі, до потягу причіпляли додаткові вагони для шанувальниць. Хокейна команда не розпочинала гру, поки не прозвучить його шлягер. У нього було все, про що можна було мріяти: слава, сім'я, гроші. Але у Радянському Союзі все рухнуло в один момент.

Питання для самоперевірки:

1. Якими, на вашу думку, були основні причини знищення «українізації» сталінською тоталітарною системою?
2. Охарактеризуйте основні етапи в розвитку української культури в роки Великої Вітчизняної війни?
3. Яких діячів української естради радянських часів ви знаєте?
4. Зазначте, в чому полягала літературна дискусія, що була ініційована Миколою Хвильовим.

Семінарське заняття № 5

Культурна спадщина української діаспори

1. Українська діаспора: формування і розвиток.
2. Українські наукові та освітні інституції за кордоном.
3. Український культурний процес у США і Канаді.
4. Східна українська діаспора: особливості культурного розвитку.

Рекомендована література до семінару:

Аза Л. О. Українці Румунії : сучасний стан та перспектива етнокультурного розвитку / Л. О. Аза, А. А. Попок, О. В. Швачка. – К., 1999.

- Балера О. В.* Формування правової бази щодо захисту прав національних меншин Російської Федерації та її реалізація стосовно української діаспори Росії (1991–2012 рр.) [Електронний ресурс] / О. В. Балера // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Сер. : «Історія та географія». – 2012. – Вип. 46. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpkhnpu_ist_2012_46_26.pdf
- Брацун В.* Значення культурницьких осередків української діаспори в Російській Федерації в житті українських трудових мігрантів після здобуття незалежності України [Електронний ресурс] / В. Брацун // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки. – 2013. – Вип. 21. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoai_2013_21_16.pdf.
- Василенко А. М.* Етапи розвитку української діаспори в Канаді: історико-правовий аналіз [Електронний ресурс] / А. М. Василенко // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 64. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdp_2012_64_41.pdf
- Годованська О.* Українська діаспора в Угорщині: виклики XXI ст. [Електронний ресурс] / О. Годованська // Народознавчі зошити. – 2012. – № 6. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/NaZo_2012_6_14.pdf
- Гординський С.* Українські художники в Канаді / С. Гординський // Всесвіт. – 1991. – № 11.
- Дьолог О.* Українська діаспора: історія формування та сучасність [Електронний ресурс] / О. Дьолог // Українознавчий альманах. – 2013. – Вип. 11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ukralm_2013_11_10.pdf
- Євтух В.* Українська етнічність поза межами України / В. Євтух // Народна творчість та етнографія. – 2009. – № 4–5.
- Євтух В. Б.* Українська діаспора. Соціологічні та історичні студії / В. Б. Євтух, В. П. Трошинський, О. В. Швачка. – К. : Фенікс, 2003.
- Зарубіжне українство:* Інформ. каталог. – К., 1999.
- Зарубіжні українці :* довідник / Я. Балан, С. Кордан, Б. Кравченко та ін. – К., 1991.
- Заставний Ф. Д.* Східна українська діаспора / Ф. Д. Заставний. – Л., 1992.
- Заставний Ф. Д.* Українська діаспора : розселення українців у зарубіжних країнах / Ф. Д. Заставний. – Л., 1991.
- Ідзьо В.* Українська діаспора в Росії. Українсько-російські взаємовідносини : історія, наука, релігія / В. Ідзьо. – Л., 2002.
- Ільницький М.* Від «Молодої музи» до «Празької школи» / М. Ільницький. – Л., 1995.
- Коник В.* Український вимір української діаспори Естонії: вчора, сьогодні. Що завтра? [Електронний ресурс] / В. Коник // Наукові записки

- Національного університету «Острозька академія». Історичні науки. – 2007. – Вип. 9. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoai_2007_9_7.pdf.
- Кривда Н. Ю.* Мистецтво як доля: мистецьки пошуки української діаспори середини ХХ століття [Електронний ресурс] / Н. Ю. Кривда // Гуманітарний часопис. – 2006. – № 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gumc_2006_2_7.pdf.
- Кух О.* Українська діаспора у Фінляндії (1917–1920 рр.) [Електронний ресурс] / О. Кух // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки. – 2013. – Вип. 21. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoai_2013_21_7.pdf.
- Лазебник С. Ю.* Зарубіжні українці : довідник / С. Ю. Лазебник, Я. Балан, Б. Кордан. – К., 1991.
- Мазука Л. І.* Українська діаспора в Росії: актуальні проблеми збереження національної ідентичності / Л. І. Мазука // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 4 (5).
- Майер В.* Українські трудові мігранти на теренах Чеської Республіки / В. Майер // Заробітчанство як вибір майбутнього / В. Майер. – Л., 2004.
- Макар Ю.* Українська діаспора: походження, характер, сучасний стан [Електронний ресурс] / Ю. Макар // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки. – 2007. – Вип. 9. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoai_2007_9_3.pdf
- Неврлий М.* Празька поетична школа / М. Неврлий // Слово і час. – 1995. – № 7.
- Недошитко І.* Українська діаспора Сполучених Штатів Америки (1991–2013 роки): джерелознавчий аспект проблеми [Електронний ресурс] / І. Недошитко // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2014. – Вип. 19 (1). – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Un_msm_2014_19\(1\)_32.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Un_msm_2014_19(1)_32.pdf)
- Подрез Ю. В.* Українська діаспора Сибіру та Далекого Сходу в другій половині ХІХ – початку ХХ століття [Електронний ресурс] / Ю. В. Подрез // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Сер. : «Історія та географія». – 2014. – Вип. 51. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpkhmpu_ist_2014_51_6.pdf
- Полтавець О. М.* Наукові та культурні осередки української діаспори в США як репрезентанти політики пам'яті [Електронний ресурс] / О. М. Полтавець // Національна та історична пам'ять. – 2013. – Вип. 8. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ntip_2013_8_25.pdf
- Сапеляк О.* Українські місіонери в Аргентині / О. Сапеляк // Народознавчі зошити. – 2003. – № 1–2.

Трощинський В. П. Українці в світі / В. П. Трощинський, А. А. Шевченко. – К., 1999.

Шлепаков А. М. Українська трудова еміграція в США і Канаді / А. М. Шлепаков. – К., 1960.

Рекомендовані до перегляду фільми за темою семінару:

Проект «НАШИ» [Документальний фільм]. – Україна, Інтер, 2011.

Серія: Бразилія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.youtube.com/watch?v=uyD2E5ULro&list=PL94UT3i_zujTSU6qaZnAUGavWfjACc7W&index=4&spfreload=10.

Серія: Аргентина. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=7VZpTDcqhps&list=PL94UT3i_zujTSU6qaZnAUGavWfjACc7W&index=12&spfreload=10

Телеканал Інтер вирушає у гості до українців, що живуть за кордоном, де не лише дізнаємося про життєві історії емігрантів, але й «спробуємо на смак» їх новий спосіб життя. В українців за кордоном абсолютно різні долі: хтось розводить худобу в африканській пустелі, хтось обіймає ключову посаду в «Силіконовій долині».

Квітка. Голос в єдиному екземплярі [Документальний фільм]. – Україна, Інтер, 2013. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=BDP8oGa-Wt0>

Фільм присвячений пам'яті видатної особистості – всесвітньо відомої співачки українського походження Квітки Цісик, яка через хворобу передчасно пішла з життя.

Питання для самоперевірки:

1. Визначте причину всіх хвиль розселення українців по світу.
2. У якій країні світу мешкає найбільша українська діаспора?
3. Перелічіть українські навчальні заклади, що наразі існують за межами України.
4. Який доробок має українська діаспора до створення незалежної України?

ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІЇ І ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗА КУРСОМ

Самостійна робота (за навчальним планом – 55 годин) є основним засобом засвоєння студентами навчального матеріалу в позааудиторний час без участі викладача. Обсяг і зміст самостійної роботи визначається робочою програмою та робочим планом в межах встановленого обсягу годин із навчальної дисципліни, методичними вказівками викладача. Вам пропонується відвідати перелічені культурні установи і обов'язково підготувати звіти, написані від руки на одному аркуші паперу розміром А 4, щодо виконання самостійної роботи із зазначенням власної думки.

Самостійна робота № 1

Відвідування Харківського історичного музею імені М. Сумцова

Харківський історичний музей імені М. Сумцова працює з 10.00 до 15.00 щодня, крім понеділка, за адресою: вул. Університетська, 5 (метро «Історичний музей»). Ви маєте замовити екскурсію «*На перехрестях століть: археологія краю*» і уважно слухати екскурсовода. Після екскурсії повинні написати від руки науковий звіт на аркуші А 4 з одного боку, прикріпивши до нього степлером квиток про відвідування експозиції. Звіт має бути обов'язково складеним за планом і підписаним за зразком:

Самостійна робота № 1

з відвідування Харківського історичного музею імені М. Сумцова студента / студентки медичного факультету, прізвище й ім'я, група, назва
Яка є за структурою зала з археологічною виставкою?

З якими досягнення людства в епоху каменю ви ознайомилися?

Що знаходиться в вітрині, яка присвячена культурі трипілля?

Перелічіть культурні спільноти, які існували на території нашого краю в епоху бронзи.

Чим характеризується скіфський тваринний стиль?

Впливи яких культур характерні для черняхівської і пеньківської культур?

З культурами яких кочових народів раннього середньовіччя ви познайомилися?

Які ваші особисті враження від відвідування екскурсії. Що вам сподобалося або що не сподобалося?

Самостійна робота № 2

Огляд архітектури сакральних об'єктів

Відвідування церкви Покрови пресвятої Богородиці Свято-Покровського монастиря за адресою вул. Університетська, 8.

Відвідування католицького костьолу Успіня пресвятої Діви Марії за адресою вул. Гоголя, 4.

Огляньте ці дві архітектурні пам'ятки спочатку зовні, потім всередині, дотримуючись правил поведінки в храмі. Намагайтеся осмислити творчість архітекторів у зв'язку з тогочасною дійсністю, з розвитком суспільної і художньої думки в цілому. Пам'ятайте – уміння розібратись в естетичній цінності архітектури дає нам право на самостійність суджень, а це робить глядача справжнім цінителем і критиком. Образи архітектури мимоволі примушують замислитись над силою людського генія, відчуті могутність творчої думки людини.

Після огляду храмів напишіть від руки власний звіт на аркуші А 4 з одного боку за поданим планом, порівнюючи ці дві споруди. Звіт має бути обов'язково складеним за планом і підписаним за зразком:

Самостійна робота № 2

з відвідування архітектурних об'єктів

студента / студентки медичного факультету, прізвище й ім'я, група, назва
Коли створено ці архітектурні пам'ятки, чому вони так називаються?

В якому архітектурному стилі вони споруджені?

Які вони мають архітектурні особливості?

Яким конфесіям належить кожна із пам'яток?

Яка сакральна цінність цих святинь?

Опишіть внутрішній простір храмів.

Які ваші враження від перегляду архітектурних об'єктів?

Самостійна робота № 3

Відвідування Харківського художнього музею

Харківський художній музей працює щодня, крім вівторка, з 10.00 до 15.00 за адресою: вул. Раднаркомівська, 11 (метро «Архітектора Бекетова»).

Ви маєте замовити екскурсію у відділ українського і російського мистецтва XVI-XIX ст. і уважно слухати екскурсовода, а також розглядати картини за правилом: підходячи здаля до твору потрібно уважно придивитися, вибрати точку розгляду картини, оцінити композицію, кольорове рішення, сюжет, винести (подумки) вердикт: «подобається /не подобається», відійти. Підійти до наступного полотна і повторити весь процес. Можна приділити увагу мазкам, намагатися спіймати приховані змісти і співставити картину з епохою, в якій творив художник.

Після екскурсії поверніться до картини, яка вам найбільше сподобалась і уважно огляньте її за правилом «Одна добра картина – це цілий світ». Перша і неодмінна умова повноцінного сприйняття твору – це тривалий і цілеспрямований його розгляд. Глибокі твори відкриваються під час довготривалого спілкування з ними...

Перше емоційне враження про твір зазвичай буває досить точним у людей, чутливих до мистецтва. Йому потрібно довіряти, але його треба

і розуміти, полегшити собі усвідомлення колірних плям, у розташуванні фігур, у масштабності зображення, у характері малюнка ви обов'язково відчуєте логіку композиційного мислення художника. Якщо ж зосередити увагу на головному, що хвилює нашу думку і почуття, решта відійде на другий план, і нам буде байдуже, чи написано картину широко, чи чітко й детально. Старанне опрацювання найменших подробиць інколи недоречне. Необхідно, таким чином, привчити своє око до різних засобів художнього вираження, до різних художніх систем. Треба навчитись бачити очима художників, що належать до різних творчих напрямків, що мають свій індивідуальний почерк. Це одна з потрібних умов розуміння мистецтва взагалі.

Після екскурсії ви повинні написати від руки науковий звіт на аркуші А 4 з одного боку, прикріпити до нього степлером квиток про відвідування музею. Звіт має бути обов'язково складеним за планом і підписаним за зразком:

Самостійна робота № 3

з відвідування Харківського художнього музею

студента / студентки медичного факультету, прізвище й ім'я, група, назва

Картини яких видатних митців кінця XIX ст. ви бачили в музеї?

Хто такі «передвижники»?

Творчість якого митця вам найбільше сподобалася?

Опишіть картину, яка вас найбільше вразила. До якого напрямку живопису вона належить?

Які враження у вас залишилися після перегляду цієї картини?

Самостійна робота № 4

Відвідування вистави українських драматургів

Відвідайте один із запропонованих театрів міста Харкова.

Харківський державний академічний драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка, за адресою: вул. Сумська, 9. Про час проведення вистав і вартість квитків попередню інформацію можна отримати на офіційному сайті театру: <http://www.theatre-shevchenko.com.ua>

Рекомендовані вистави:

Віолончель Євген Шинкаренко (+18);

Язичники Ганна Яблонська;

Кирпатий Мефістофель за мотивами роману Володимира Винниченка «Записки Кирпатого Мефістофеля»;

Шельменко-денщик Григорій Квітка-Основ'яненко;

Гроші (Сто тисяч) Іван Карпенко-Карий;

Дуже проста історія Марія Ладо

Зойчина квартира Михайло Булгаков;

Закон, або Любов панни Інни Володимир Винниченко;
«Мені однаково, чи буду...» за творами Тараса Шевченка
Мина Мазайло Микола Куліш;
На початку і наприкінці часів Павло Ар'є (+18)
Украдене щастя Іван Франко;

Харківський національний академічний театр опери та балету імені М. В. Лисенка, за адресою: вул. Сумська, 25. Про час проведення вистав попередню інформацію можна отримати на офіційному сайті театру: <http://www.hatob.com.ua>.

Рекомендовані опери:

Запорожець за Дунаєм Семен Гулак-Артемівський;
Наталка-Полтавка Микола Лисенко;
Тарас Бульба Микола Лисенко.

Харківський театр для дітей і юнацтва, за адресою: вул. Полтавський шлях, 18. Про час проведення вистав попередню інформацію можна отримати на офіційному сайті театру: [http://www. http://tyz.kharkov.ua/](http://www.http://tyz.kharkov.ua/).

Рекомендовані вистави:

Назар Стодоля Тарас Шевченко;
Лісова пісня Леся Українка;
Депешмод Сергій Жадан.

Після перегляду однієї із запропонованих вистав напишіть рецензію за поданим планом, оформивши від руки на аркуші паперу А 4. Звіт має бути обов'язково складеним за планом і підписаним за зразком:

Самостійна робота № 4

з відвідування повна назва вистави у театрі назва

студента / студентки медичного факультету, прізвище й ім'я, група, назва

Чому ви обрали саме цей спектакль?

У чому полягає творчий доробок режисера?

У чому актуальність цієї вистави у розрізі вивчення історії української культури?

Чи є в ньому нові цікаві підходи на знайомі речі?

Чи погоджуєтесь ви з позицією авторів вистави?

Які ваші враження від перегляду спектаклю? Зазначте найкращі, на вашу думку, фрагменти вистави.

Самостійна робота № 5

Перегляд документального фільму з персоналії видатного діяча української культури

Перегляньте фільм із поданого нижче переліку за принципом – номер фільму має відповідати літері вашого прізвища за його розташуванням

в українському алфавіті. Напишіть відгук про фільм від руки на одну сторінку за зразком:

Самостійна робота № 5

з перегляду документального фільму повна назва, режисер студента / студентки медичного факультету прізвище й ім'я, група назва

1. Перелічіть найвидатніші факти із життя творчої особистості, якій присвячено фільм.
2. Чим вас вразив і запам'ятався фільм?
3. У чому актуальність вивчення творчості діяча, якому присвячений фільм з курсу «Історія української культури»?
4. Які факти біографії митця не увійшли до фільму?
5. Які ваші враження від перегляду документального фільму?

Запропоновані до перегляду документальні фільми

1. Амосов: Столетіє / Інтер. – Україна, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=tBzm17yfhNo&spfireload=10>

Якщо зібрати всіх пацієнтів Миколи Амосова разом, вийде населення невеликого міста. А якщо порахувати всіх, кого врятували учні, створений Амосовим інститут, – скільки їх? Область? Країна? Його досягнень вистачило б на десяток видатних учених-медиків, але Амосов цим не обмежився. Лікар, інженер, кібернетик, письменник, громадський діяч, вчений, мислитель – багатограна і складна людина. Амосов. Про таких людей кажуть «людина епохи Відродження». Інтелект, здоров'я і творчі здібності в ньому однаково гармонійно розвинені. Він мав унікальну здатність викликати якісний стрибок вперед в будь-якій справі, за яку взявся. У чому секрет феномена Амосова? Яка внутрішня пружина заряджена в цю дивовижну людину?

2. Бойчук і бойчукізм [Документальний фільм] / реж. Олександр Муратов. – Україна, Контакт, 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/11430493>.

Фільм про талановитого українського художника Михайла Бойчука, його школу та внесок в українське мистецтво.

3. Брати Кричевські. Повернення [Документальний фільм] / реж. Олександр Муратов. – Україна, Контакт, 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=MXrkkPpa3U&spfireload=10>.

Про українських художників Василя та Федора Кричевських, їх важку та суперечливу долю розповідає цей фільм.

4. В пазурах часу. Життя і творчість поета Миколи Бажана [Документальний фільм] / реж. О. Муратов. – Україна, Контакт, 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/view/2685290>.

Фільм про талановитого поета, державного та громадського діяча Миколу Бажана, про його яскраве життя та шлях в мистецтві. Фільм містить багато документальних інтерв'ю самого поета.

5. Відкладена прем'єра С. Параджанов [Документальний фільм] / реж. Ю. Репік, Київнаукфільм. – Україна, 1995 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nextfilm.io.ua/vc558e185c084e9de2b4353723cdac712>.

Київський період творчості видатного режисера Сергія Параджанова – трагічна сторінка його життя. Повний творчих задумів, але звинувачений у знехтуванні законами реалізму, він був відсторонений від роботи. Це трапилося тоді, коли фільм «Гіні забутих предків» визнали «перлиною» сучасного кінематографу...

6. Георгій Нарбут. Живі картинки [Документальний фільм] / реж. Юлія Лазаревська. – Україна, Відгук, 1993 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=BRKWUx6r2dY&spfreload=10>.

Георгій Нарбут створив зоровий імідж УНР: Герб і Печатку, зразки цінних паперів і монет, поштових марок. Його творчість живилася давнім українським малярством, рукописними книгами й стародруками, геральдикого українських родів.

7. Горизонти душі Олега Ольжича [Документальний фільм] / ТРК ГЛАС. – Україна, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/5264400>.

Історія життя українського поета, який був широко знаний і як археолог, але справжнім його призначенням було служіння Україні майстерним поетичним словом. Поет Олег Ольжич один з найвідоміших представників «празької поетичної школи», назвав добу, в якій жив, «вовчицею». Сильна метафора, зате вичерпно розкрила драму його життя: еміграція, безконечні переїзди, тяжка і безкомпромісна боротьба за українську незалежність.

8. Дорога. Василь Стефаник / реж. В. Вітер, ВІАТЕЛ. – Україна, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=yZ8WYmFjpvk>

Історія життя і кохання українського письменника-новеліста Василя Стефаника. Фільм знімався на Покутті в рідному селі письменника Русові, де знаходиться Меморіальний музей і садиба, а також на Буковині – в Чернівцях, де були надруковані його перші літературні твори, і в Музеї видатних діячів у Києві.

9. Життя моє – обірвана струна... [Документальний фільм] / реж. С. Сотниченко, СТЕП. – Україна, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=P4R6uBfnhRk&spfreload=10>

У фільмі використано відеоматеріали Державного кіноархіву ім. Г. С. Пшеничного, родинного архіву родини Івасюків, кіностудії «Укртелелефільм», Чернівецької та Львівської ОДТРК, використано фрагменти фільмів «Червона рута» та «Відлуння його життя» режисера Романа Олексіва. Фотографії надані Меморіальним музеєм Володимира Івасюка.

10. Іван Кавалерідзе. Найщасливіший день – сьогодні [Документальний фільм] / ТРК ГЛАС. – Україна, б. р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.glas.org.ua/projects/teleportret/kavaleridze.html>

Цей фільм про українського скульптора, кінорежисера та драматурга Івана Кавалерідзе. Низка його фільмів «Коліївщина», «Прометей» були заборонені до показу, багато з його пам'ятників знищено, значна кількість учнів і соратників – репресовані. «Він ніколи не повертався назад... І ніколи не поспішав уперед. Він завжди жив сьогоднішнім днем».

11. Іван Котляревський [Документальний фільм] / реж. О. Фролов, Контакт. – Україна, 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/2986028?r=82476>.

У центрі фільму – видатна постать Івана Котляревського, письменника-гуманіста, письменника-просвітителя, першого класика української літератури, автора славнозвісної «Енеїди», творця перлини національної драматургії «Наталки Полтавки».

12. Іван Миколайчук. Посвята [Документальний фільм] / реж. Анатолій Сирих. – Україна, кіностудія ім. Олександра Довженка, 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/2941689?r=82476>.

Сюжет фільму: згадка про життя відомого видатного творця України – Івана Миколайчука. У фільмі зображується митець, цитуються його твори, дають інтерв'ю його друзі.

13. Із роду Мечникових / Глас. – Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.glas.org.ua/projects/teleportret/mechnikov.html?pvote=4>

Історія роду Мечникових на українських землях починається з невеличкого села Ново-Млинська Куп'янського повіту Харківської губернії, яке розташувалося біля русла річки Оскіл. Це місце, захоплює прозорими пейзажами, схожими на картини Левітана, та крейдяними горами, ще пам'ятає Іллю Мечникова – мікробіолога, епідеміолога, інфекціоніста, чие відкриття визначило напрями розвитку сучасної науки.

14. Казимир Великий або Малевич Селянський [Документальний фільм] / реж. В. Сивак, І. Недужко. – Україна, 1994 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/2697742?r=82476>.

Епоха початку ХХ століття очима абстракціоністів. Сторінки щоденника Казимира Малевича, родоначальника супрематизму.

15. Катерина Білокур. Послання [Документальний фільм] / реж. О. Самолевська. – Україна, 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=bnyx3gZzbyM&spfreload=10>

«Якби в нас була такого рівня майстерності художниця, ми змусили б заговорити про неї весь світ», – сказав про неї Пікассо. Вона ж усе життя провела в рідній Богданівці, ніколи не ходила до школи, ніде не навчалася малярству. І мріяла, щоб її, сільську жінку-самоука, просто визнали за художницю.

16. Княгиня слова [Документальний фільм] / реж. ТРК ГЛАС. – Україна, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/2955766?r=82476>

Княгиня слова – Ольга Кобилянська. Вона побачила світ у багатодітній родині дрібного службовця в маленькому містечку в глибині Карпатських гір Північної Буковини. Дитинство і юність її пройшли далеко від українських культурних центрів, що не могло не накласти відбиток на освіту майбутньої письменниці, характер її ранньої творчості. Може, ніхто з інших письменників Галичини й Буковини не переборював стільки труднощів, щоб стати в літературі виразником прагнень і сподівань українського народу, взяти на озброєння його мову, як Ольга Кобилянська.

17. Кому повідаю печаль мою... [Документальний фільм] / реж. Г. Сиваченко та Т. Золоєв, Контакт. – Україна, 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/2863914?r=82476>

Фільм розповідає про долю чудового українського письменника і драматурга, видатного державного та громадського діяча Володимира Винниченка.

18. Марія Башкирцева [Документальний фільм]. – Україна, ТРК ГЛАС, 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/view/2989399>

Оригінальні роботи Башкирцевої нині є рідкістю з огляду на те, що велика їх частина загинула під час Другої світової війни при бомбардуванні Гавронців. Картини Башкирцевої, з домінуючими в них фігурами-усобленнями, вирішені у душі символізму. Її роботи сповнені простими мотивами, де життя пересічної особи сповнене тасмніцями наразі є перлинами багатьох збірок світу.

19. Марія Заньковецька. Обожнювана [Документальний фільм] / реж. О. І. Туранський, ВІАТЕЛ. – Україна, 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=Evk5L2cnyOM>.

Історія сценічного таланту та історія кохання акторів Марії Заньковецької та Миколи Садовського, їх творчого шляху на тлі епохи.

20. Микола Куліш. Прощальне літо [Документальний фільм] / ТРК ГЛАС. – Україна, 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/2999762>

Соловецьке літо 1936 року було незвично спекотним. Сонце нагрівало залізне підвіконня так, що не можна було доторкнутися. Микола Куліш годинами дивився на церкву біля лісу, на якій замість хреста сяяла велика червона зірка. Тільки її він міг бачити з крихітного вікна спеціалізатора, де тримали «особливо небезпечних політичних»...

21. Моє серце ножами проймає [Документальний фільм] / реж. В. Вітер. Студія ВІАТЕЛ. – Україна, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/1060726>

Частина 1. Історія початку творчого шляху Михайла Старицького разом з побратимом Миколою Лисенком і одруження з його молодшою сестрою Софією.

Частина 2. Історія звершень і розчарувань на шляху становлення професійного українського театру, якому були віддані драматург, режисер, антрепренер Михайло Старицький і його родина.

22. На не забудь [Документальний фільм] / реж. ТРК ГЛАС. – Україна, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/5263812>

Фільм про Дмитра Яворницького. Він залишив справжню енциклопедію знань з української історії. Започаткував археологію запорізького козацтва. Він любив своє Запоріжжя і його сердечних сіромах. Життєві труднощі та заслання не завадили праці вченого. Його життєвим кредо стали слова *«Працюй, працюй, не вдивляючись уперед і не озируючись назад; працюй, не чекаючи нізвідки і ні від кого ні нагороди, ні подяки»*. Сьогодні ім'я українського вченого-історика відоме кожному.

23. Наталія Ужвій [Документальний фільм] / реж. С. Параджанов. – Україна, 1959 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/2492411>

Фільм видатного українського режисера Сергія Параджанова присвячений всесвітньовідомій українській акторці, легенді світового кінематографу – Наталії Ужвій.

24. Народжений для музики. Григорій Верьовка [Документальний фільм] / ТРК. – Україна, 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/view/38535285>

Виходець із бідної багатодітної селянської родини з юних літ закохався в народну пісню і присвятив співу усе життя. Він став неповторним майстром пісні, заслуженим діячем мистецтв, народним артистом України. Очолований Григорієм Верьовкою Державний український народний хор виріс у першокласний колектив і став відомий по всій країні та за її межами.

25. Оксана Петрусенко. Український соловейко [Документальний фільм] / Глас. – Україна, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/5350673?r=1987>

Фільм розповідає про нелегкі віражі долі видатної оперної співачки Оксани Петрусенко. До її репертуару належать такі партії, як Наталка «Наталка Полтавка», Джильда та Аїда («Ріголетто», «Аїда» Дж. Верді), Маргарита («Фауст» Ш. Гуно), Недда («Паяці» Р. Леонкавалло), Галька («Галька» С. Монюшко), Валентина («Гугеноты» Дж. Мейєрбера), Тоска і Турандот («Тоска», «Турандот» Дж. Пуччіні), Джульєтта, Антонія («Казки Гофмана Ж. Оффенбаха) та багато інших. Одна з краших виконавиць українських народних пісень і романсів. Народна артистка УРСР (1939). Голос Оксани Андріївни є голосом-символом України її часу.

26. Павло Губенко. Перетворення [Документальний фільм] / Студії ВІАТЕЛ. – Україна, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=JZQjZou3c0&spfreload=10>

Фільм про творчий шлях відомого гумориста Остапа Вишні. Цей фільм – його портрет на тлі історичних подій, що переслідували гумориста.

27. Пастка [Документальний фільм] / реж. Л. Анічкін, Київнаукфільм. – Україна, 1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/3125728?r=1987> <http://www.ex.ua/3125728?r=1987>

Фільм зосереджується на останніх роках життя Леся Курбаса після арешту, у грудні 1933 р., коли слідчі НКВС запевняли режисера, що саме він очолив Українську військову організацію (УВО) і намірився на одній з прем'єр у театрі «Березіль» убити секретаря ЦК КП(б)У Постишева. Курбас спочатку відхиляє дикі вигадки, але за кілька місяців його змушують.

28. Прагнення до суспільних справ [Документальний фільм] / ТРК Глас. – Україна, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/view/11147294>

Терещенки – майбутні благодійники і промисловці – оселилися у Глухові на початку дев'ятнадцятого століття. Усього у своєму житті досягли тільки завдяки важкій праці. Їхній робочий день починався і закінчувався затемна. Працьовитість, чесність і порядність відзначили золотою медаллю Священного Синоду, а ще – пожалували дворянське звання. І справді, кожен Терещенко залишив помітний слід в історії України, перш за все, завдяки своїй громадській і суспільній діяльності.

29. Приватний лист світові [Документальний фільм] / реж. І. Шатохіна. – Україна, Національна Телекомпанія, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/2993892>.

У фільмі використані тексти листів та віршів Олени Теліги, а також фрагменти публіцистичних статей. Зображений цілісний характер Олени Теліги, силу її поетичного таланту та життєвому виборі, який вона зробила усвідомлено, незважаючи на його очевидний трагічний кінець.

30. Просвітлої дороги свічка чорна. Пам'яті Василя Стуса [Документальний фільм] / реж. С. Чернілевський, Галичина-фільм. –

Україна, 1992. Фільм 1: «Верни до мене, пам'яте моя» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=VYx3gX6r5cA>.
Фільм 2: «У білій стужі сонце України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=JKxO1Sm1wb4&spfreload=10>
Фільм 3: «Розп'ятий на чорному хресті» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=faVPTHyE5zg&spfreload=10>
Про тернову дорогу відомого українського поета, перекладача, політв'язня Василя Стуса. Вірші, нотатки «З таборового зошита» і листи Василя Стуса читає актор Олександр Кочнев. Стрічку зняли на студії «Галичина-фільм» ще у 1992 р., але режисер отримав нагороду лише у 2006.

31. Світи Івана Франка [Документальний фільм] / реж. Студія Глас. – Україна, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ex.ua/search?original_id=1987&s=Світи+Івана+Франка

Це розповідь про Івана Франка, яка поєднує архівні матеріали з фактами біографії і зображувальне моделювання образного світу, ліричних героїв, що дає уяву про тонку, вразливу особистість митця, про його життя – дорогу поневірянь і пошук Істини.

32. Світло мудрості Григорія Сковороди [Документальний фільм] / ТРК ГЛАС. – Україна, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/5264503?t=82476>

Людство шукає щастя і не завжди знаходить його. Тим часом рецепт було запропоновано понад 200 років тому: «*Щастя твоє у тобі самому: пізнаси себе, пізнаси усе*». Його автор – український філософ Григорій Сковорода подарував мислячим людям світу хвилі натхнення і миті.

33. Своє вікно [Документальний фільм] / реж. О. Барбарук-Трипільський. – Україна, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/2511840>

Фільм розповідає про творчий шлях видатної художниці Тетяни Яблонської. Її картини неодноразово були удостоєні різноманітних премій. Різноманітні за тематикою роботи Яблонської говорять про доброту, радість, тремтливим ставленням до минулого і тривогу про майбутнє.

34. Сила тяжіння Миколи Лисенка [Документальний фільм] / ТРК ГЛАС. – Україна, 1997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/view/2685290>

Фільм про творчість видатного українського композитора і педагога. Микола Лисенко автор перлин української музики опер «Гарас Бульба», «Утоплена», «Різдвяна ніч», «Коза-дереза», «Пан Коцький», а також обробник відомої «Наталки-Полтавки». Вся його доля була пов'язана з українською музикою.

35. Смиренки [Документальний фільм] / реж. В. Вітер, ВІАТЕЛІ. – Україна, 2006.

Частина 1. Історія закладення підвалин славетного могутнього роду і потужної бізнесової імперії підприємців і меценатів української культури Федором Симиренком і його старшим сином Платоном Федоровичем [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=KzsoZ0nHvIc>

Частина 2. Історія драматичного розпаду родинної фірми, але й розквіту наукової і підприємницької діяльності молодшого сина Федора – Василя Симиренка, відомого вченого і мецената [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=V9DGB83Fu60&spfreload=10>

Частина 3. Історія непростих стосунків Левка Симиренка і його дружини Альдони, польської революціонерки, а також його складний шлях до науки через заслання до Сибіру, вбивство Левка, автора сорту яблука «Ренет Симиренка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.youtube.com/watch?v=7-_PWOhHbao&spfreload=10

36. Сокиринська пам'ять [Документальний фільм] / реж. С.Дудка. – Україна, 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=9DtDc5rRdTc>

Сокиринці – родове гніздо видатних українських діячів дворян Галаганів. Засновником садиби і парку став прилуцький полковник Г. Г. Галаган. У палаці міститься експозиція присвячена видатному українському кобзареві Остапові Вересаю.

37. Швидкоплинний сон [Документальний фільм] / реж. В. Вітер, ВІАТЕЛІ. – Україна, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=38UXGTvySIA&spfreload=10>

Нетривіальна творчість Михайла Коцюбинського стала об'єктом дослідження в цьому фільмі.

38. Юрій Федькович. Школа його життя [Документальний фільм] / реж. ТРК ГЛАС. – Україна, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ex.ua/2999486>

Для світу він добре відомий передусім як поет, письменник, правозахисник селян, співробітник львівської «Просвіти», редактор першої україномовної газети краю. Цей фільм розкриває одну з граней його особистості – педагогічну, адже своїми поглядами на роль освіти і християнської моралі в житті дитини Федькович випереджав своїх сучасників на цілі десятиліття.

39. Я на світі такий один [Документальний фільм] / реж. В. Ф. Образ, ВІАТЕЛІ. – Україна, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=YRTwe7jFumw>

Фільм про історію життя і кохання поета-шістдесятника Василя Симоненка, який трагічно пішов із життя в молодому віці. Його творчість як ниточка, що веде нас до світу шістдесятників.

ПОТОЧНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА З ДЖЕРЕЛАМИ

Кожному студенту/ці надається історичний текст для опрацювання. Під час контрольної роботи потрібно висловити своє ставлення до запропонованого тексту і надати відповіді на поставлені запитання. Зразок оформлення:

Контрольна робота

над текстом № номер тексту, який вам випав

студента / студентки медичного факультету, прізвище й ім'я, група, назва

ТЕКСТ № 27

Зразок

Прочитайте витяг із Закону України «Про культуру» (2011) та дайте відповідь на такі запитання. 1. На що спрямована сучасна політика Української держави у сфері культури? 2. Як можна охарактеризувати результати цієї політики? Чи успішно досягаються поставлені в Законі цілі? 3. Які доповнення Ви можете запропонувати до поданого тексту? Яким чином досягти реалізації запропонованих цілей?

Законодавство України про культуру має на меті:

- забезпечення реалізації і захист конституційних прав громадян України у сфері культури – створення правових гарантій для вільного провадження культурної діяльності, свободи творчості, доступу до культурних цінностей, культурної спадщини та інформації про них;
- збереження і примноження національного культурного надбання;
- врегулювання відносин суб'єктів діяльності у сфері культури щодо інтелектуальної власності у сфері культури, забезпечення реалізації та захист авторського права і суміжних прав;
- визначення пріоритетів державної політики у сфері культури, форм, підстав, умов та порядку надання державної підтримки культури, гарантій невтручання держави у творчі процеси, механізму впливу громадськості на формування і реалізацію державної політики у сфері культури.

Відносини у сфері культури, що стосуються охорони та використання об'єктів інтелектуальної власності, врегульовуються законодавством про інтелектуальну власність з урахуванням положень цього Закону.

Основні засади державної політики у сфері культури

Основними засадами державної політики у сфері культури є:

- визнання культури одним з основних факторів самобутності Українського народу – громадян України всіх національностей (далі – Український народ);
- сприяння створенню єдиного культурного простору України, збереженню цілісності культури;
- захист і збереження культурної спадщини як основи національної культури, турбота про розвиток культури;

- сприяння утвердженню гуманістичних ідей, високих моральних засад у суспільному житті;
- забезпечення свободи творчості, захист прав інтелектуальної власності, авторського права і суміжних прав;
- гарантування прав громадян у сфері культури;
- створення умов для творчого розвитку особистості, підвищення культурного рівня, естетичного виховання громадян, доступності освіти у сфері культури для дітей та юнацтва, задоволення культурних потреб Українського народу, розвитку закладів культури незалежно від форми власності, залучення до сфери культури інвестицій, коштів від надання платних послуг, благодійництва, інших не заборонених законодавством джерел;
- сприяння діяльності професійних творчих спілок та громадських організацій у сфері культури, активному функціонуванню державної мови в культурному просторі України, доступу громадян до культурних благ;
- визначення естетичного виховання дітей та юнацтва пріоритетом розвитку культури;
- забезпечення діяльності базової мережі закладів культури, закладів освіти сфери культури;
- підтримка діяльності у сфері культури, пов'язаної з виготовленням і розповсюдженням електронних та друкованих засобів масової інформації, аудіо- та аудіовізуальної продукції, розробленням комп'ютерних технологій та підвищенням їх потенціалу для розширення доступу та залучення громадськості до діяльності у сфері культури тощо;
- пропагування української національної культури у всій її різноманітності за кордоном та світового культурного надбання в Україні;
- підтримка вітчизняного виробника у сфері культури;
- забезпечення розвитку міжнародного культурного співробітництва;
- створення страхового фонду документації про культурні цінності та документів на об'єкти культурної спадщини.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ЗАЛІКОВОЇ РОБОТИ

Для проходження заліку ви маєте зареєструватися як студент/ка денного відділення медичного факультету на сайті Інституту післядипломної освіти та заочного (дистанційного) навчання Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Режим доступу : <http://dist.karazin.ua/for-students/faculties/medicine>. Потім обрати курс «Історія української культури» і авторизуватися у відповідній групі. Якщо ви змогли самостійно авторизуватися – маєте до 1 квітня повідомити про це викладача.

Після авторизації вам буде надано право пройти модульний контроль у будь-який зручний для вас час з 25 квітня до 30 квітня. Під час вашого запити комп'ютер наосліп вибере для вас 1 варіант із 40 можливих. Не забувайте, що на кожну залікову роботу буде відводиться не більше 20 хвилин із розрахунку норми: 1 питання – 1 хвилина, після закриття ресурсу ви більше не зможете пройти модульний контроль. Усі питання мають лише один правильний варіант із чотирьох запропонованих відповідей. Будьте уважними. Повторне проведення залікового контролю можливе лише після вашого письмово звернення із зазначенням вагомої причини для перескладання.

Зразок залікового тестового контролю, що виконується онлайн

Варіант № 14

1. У палеоліті визначальну роль у житті та трудовій діяльності первісної людини мали знаряддя праці, виготовлені з: А) дерева; В) кістки; С) міді; D) каменю.
2. «Двосвітність», історизм, символізм, універсалізм є особливостями світосприйняття: А) античності; В) середньовіччя; С) Відродження; D) первісної культури.
3. Консервативність, орієнтація на тяглість, спадковість, збереження традиції властиві: А) світовій культурі; В) етнічній культурі; С) молодіжній субкультурі; D) духовній культурі.
4. Антропоцентрична картина світу була сформована культурою: А) первісною; В) середньовічною; С) Київської Русі; D) ренесансною.
5. Політична роз'єднаність українських земель, іноземне панування та спустошливі напади татар і турків визначали розвиток української культури у: А) первісну добу; В) добу античності; С) добу середньовіччя; D) польсько-литовську добу.
6. Перехід представників культури одного народу до культури іншого народу отримав назву: А) асиміляція; В) сегрегація; С) космополітизм; D) манкуртизм.
7. Розписна кераміка, подана на малюку зі спіралеподібним різнокольоровим орнаментом, кам'яні та мідні знаряддя праці, дерев'яно-глинобитні житла, протоміста властиві культурі:

А) скіфській; В) трипільській; С) ямній; D) катакомбній.

8. Укріплена центральна частина середньовічного міста подана на малюнку на Русі називалася:

А) посад; В) донжон; С) дитинець; D) атриум.

9. Засновником якого мистецького стилю став Казимир Малевич?:

А) футуризм; В) супрематизм; С) сюрреалізм; D) імпресіонізм.

10. До якого архітектурного стилю належить славетний палац в Качанівці українських меценатів і культурних діячів Тарновських:

А) романтизм; В) класицизм; С) еkleктика; D) ампір.

11. Починаючи з другої половини XIX ст., відколи українські селяни стали масово покидати батьківщину, головним чином, через малоземелля. До Першої світової війни виникли українські колонії в Канаді, США, Бразилії, Аргентині, Уругваї, у Сибіру, Північному Казахстані, на Далекому Сході. Про яке явище йдеться: А) репатріація; В) діаспора; С) колонізація; D) депортація.
12. Аграрна економіка, ручна праця, мінімальне споживання та простий побут, уповільнений темп життя є характерними ознаками: А) культури мисливців і рибалок мезоліту; В) землеробської культури неоліту; С) культури збирачів палеоліту; D) первісної культури в цілому.
13. Поширений в українській музиці доби Відродження вид хорового співу, якому властиве багатоголосся переважно акордового складу з поділом на окремі партії, називався: А) сакральний спів; В) партесний спів; С) інструментальний спів; D) церковний спів.
14. Курс на прискорення соціально-економічного розвитку, побудова «соціалізму з людським обличчям» знаменували в СРСР перехід до епохи: А) індустріальної революції; В) колективізації; С) «перебудови»; D) «культурної революції».
15. Перший український стаціонарний театр створив у Києві 1907 р.: А) М. Кропивницький; В) П. Саксаганський; С) М. Садовський; D) М. Куліш.
16. Назвіть центр українського руху в Російській імперії на початку XIX ст.: А) Київ; В) Одеса; С) Харків; D) Тульчин.
17. Гасло подолання закоснілих форм політичного, економічного і соціокультурного життя в ім'я ідеї всебічного суспільного прогресу сформувалося в європейській культурі: А) бароко; В) XIX століття; С) просвітництва; D) романтизму.
18. Серед видатних діячів кіномистецтва сучасної України відомими є: А) Леонід Осика, Юрій Ілленко, Олесь Санін; В) Володимир Винниченко, Микола Куліш, Олександр Олесь; С) Володимир Яворівський, Роман Іванчук, Оксана Забужко, Юрій Андрухович; D) Андрій Антонюк, Юрій Герць, Анатолій Криволап.
19. Звільнення від церковного впливу в суспільній і розумовій діяльності, у художній творчості; вилучення чого-небудь із церковного ведення й передача в руки світської влади – це: А) секуляризація; В) пантеїзм; С) наукова революція; D) раціоналізм.
20. Принципами якого мистецького стилю є комуністична ідеологія, широке охоплення тих чи інших явищ в усій їхній складності, освоєння велетенського матеріалу сучасності, використання досягнень мистецтва минулого і відповідна змістові, зрозуміла мільйонам художня форма: А) авангардизм; В) соцреалізм; С) примітивізм; D) посмодерн.

РЕКОМЕНДОВАНІ ПІДРУЧНИКИ ТА ПОСІБНИКИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКОВОГО ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Аксьонова Н. В. Історія української культури : навчально-методичний посібник [Електронний ресурс] / Н. В. Аксьонова, А. М. Домановський, Т. О. Чугуй. – Х., 2012. – Режим доступу : http://philosophy.karazin.ua/ua/kafedra/books_ua/ukr_kult.html
2. Глушкова Н. М. Історія української культури: конспект лекції / Н. М. Глушкова. – Одеса, 2012.
3. Греченко В. А. Історія світової та української культури з тестовими завданнями / В. А. Греченко, І. В. Чорний. – К., 2009.
4. Довбня О. М. Історія української культури: навч.-метод. комплекс з тестами / О. М. Довбня. – Х., 2012.
5. Зарішняк І. М. Історія української культури: навч. посіб. / І. М. Зарішняк, С. О. Творун. – Вінниця, 2011.
6. Історія української культури : підручник / за ред. Л. В. Анучиної, О. А. Стасевської, О. В. Уманець. – Х., 2012.
7. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура / М. В. Кордон. – К., 2010.
8. Мандрик Я. І. Історія культури України: Навч. посіб. [Електронний ресурс] / Я. І. Мандрик, Р. Б. Пуйда. – Івано-Франківськ, 2011. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/990939/>.

Електронні ресурси

Пошукова система біографій видатних представників української культури
Видатні постаті української історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.history.vn.ua/mark.html>

Видатні українці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.spadshina.com/programs/vidatni-ukrayintsi>.

Великі українці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D1%96_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%86%D1%96

Видатні Українці (Золота книга Української еліти) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://maidanua.org/arch/hist/1069189799.html>

Короткий словник українських діячів, що зробили внесок у просвітлення Росії у XVII–XVIII ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrlife.org/main/valiko/dictio.htm>

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗА КУРСОМ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

Критерії оцінювання презентацій на семінарських заняттях:

максимальна кількість балів за всі семінари дорівнює 10 балів
x 5 = 50 балів

10 балів – презентація містить аналіз думок різних авторів, має власне дослідження з обраної теми і добре обгрунтовану авторську позицію.

8 балів – має незначні недоліки з питань теоретичного обгрунтування теми, добре подані ілюстрації.

7 балів – не містить повного викладу проблематики питання, містить помилки в оформленні.

5 балів – в презентації відсутні ілюстрації, робота має компілятивний характер, авторська позиція не обгрунтована.

3 бали – презентація не розкриває теми, виконана неохайно.

2 бали – презентація оформлена без урахування технічних вимог або зі значними недоліками.

0 балів – не підписана робота, пасивна присутність на занятті, плагіат.

Критерії оцінювання робіт студентів з самостійної роботи:

максимальна кількість балів за всі контрольні дорівнює 10 балів
x 5 = 50 балів.

9–10 балів – красномовний звіт, риторично грамотний за усіма параметрами оцінювання, має власний творчий доробок;

6–8 балів – логічний звіт, інформаційно повний, продуманий;

4–5 балів – звіт за темою з частковими порушеннями параметрів логіки викладення, помилками;

2–3 бали – формальний звіт з непослідовно викладеною темою, з намагання переповісти чужі думки;

1 – пасивна присутність біля об'єкта дослідження;

0 – плагіат, не підписана робота.

Критерії оцінювання поточних контрольних робіт:

максимальний бал – 20. Максимальна кількість балів за всі контрольні дорівнює 20 балів x 2 = 40 балів.

18–20 балів – повна відповідь, самостійне творче мислення з теми;

16–17 балів – в цілому правильна, лаконічна відповідь;

14–15 балів – часткова відповідь на питання;

10–13 балів – обмежено фрагментарна відповідь, формальна.

7–9 балів – відповідь на два запитання

4–6 балів – відповідь на одне запитання

1–3 бали – наведення фактів, що не стосуються запитання

0 балів – відсутність відповіді, плагіат, непідписана робота.

Критерії оцінювання відповідей на залікові тестові завдання:

Кожна вірна відповідь на тестове запитання оцінюється в 3 бали, у кожному тесті 20 запитань. Усі вірні відповіді – 60 балів.

Таблиця розрахунку балів

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою для заліку
180–200	зараховано
166–179	
150–165	
136–149	
120–135	
80–119	не зараховано з можливістю повторного складання
0–79	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

СЛОВНИК ПОНЬЯТЬ І ТЕРМІНІВ

Абстракціонізм (з лат. *abstractus* – відокремлений, відірваний) – напрям у модерністському мистецтві ХХ ст., що цілком відмовляється від реалістичного зображення предметів і явищ.

Авангардизм (з фр. *avante-garde* – передовий загін) – узагальнюючий термін для позначення новаторських напрямів у художній культурі ХХ ст., для яких характерний пошук нових, нетрадиційних засобів вираження.

Автохтонність (від грецьк. слова аутоc – сам, хтонес – земля) – належність за походженням до даної території. Автохтон – представник корінного населення (тубілець) на відміну від прийшлого.

Агіографія – жанр церковної літератури, який включає розповіді про життя святих («житія»), діяння мучеників («мартирологи», «патерики»), легенди про монахів. З часом імена святих стали пов'язувати з певними днями року, а житія об'єднувати в календарні збірники («мінеї»), які використовуються під час богослужіння.

Академізм (з фр. *academisme*) – напрям мистецтва ХІХ–ХХ ст., який догматично дотримується усталених канонів, спрямований на збереження й утримання творчих здобутків своїх безпосередніх історичних попередників, зокрема романтиків.

Акмеїзм (від грецьк. *akme* – вершина, розквіт, вищий ступінь чого-небудь) – модерністська течія в російській поезії початку ХХ ст. Акмеїсти проголосили відхід від символізму з його містицизмом, зашифрованою багатозначністю слова, прагненням повернутися до світу реальності. Для поетів-акмеїстів характерна філософська проблематика і відмова від соціальних проблем.

Альма-матер (з лат. *alma mater* – мати-годувальниця) – старовинна студентська назва університету, в переносному значенні – місце, де хтось вчився, виховувався.

Ампір – (з фр. *empire* – імперія) – стиль архітектури та декоративного мистецтва, який уперше виник у Франції наприкінці ХVІІІ – на початку ХІХ ст. під час правління Наполеона І. Був покликаний втілювати ідеї державної могутності. Наслідував античні зразки, що проявилось у стилі пізнього класицизму в західноєвропейській архітектурі й мистецтві (початок ХІХ ст.). Для ампіру характерні прагнення до величі та помпезності.

Анекдот – (від грецьк. *anekdotos* – неопублікований) – коротке усне жартівливе оповідання з несподіваним закінченням.

Анімїзм (з лат. *anima* – душа) – уявлення первісних людей про безсмертя душі й про можливість існування її окремо від тіла; наділення природних явищ людськими якостями.

Антропогенез – походження людини, процес виділення людини з тваринного світу, олюднення людиноподібних приматів під впливом суспільної практики.

Антропоморфізм – наділення явищ природи, тварин, предметів і фантастичних створінь людськими властивостями, а також уявлення божества в образі людини.

Антропоцентризм – релігійне вчення, згідно з яким людина є центральною фігурою Всесвіту. Є різновидом телеології.

Апокрифи (від грецьк. – таємничий, прихований) – релігійні твори з біблійними сюжетами, які визнавалися церквою не канонічними, фальшивими і були заборонені.

Археологія (від грецьк. *архатос* – стародавній і *логос* – слово) – наука, що вивчає історію людського суспільства на основі вивчення пам'яток кам'яного, мідного, бронзового, залізного і до епохи пізнього Середньовіччя.

Архетип – прообраз, первісна форма.

Аскетизм – обмеження або пригнічення почуттєвих бажань, добровільне перенесення фізичної болі, самотності.

Атеїзм – (від грецьк. слова «не Бог» – безбожність) – система поглядів, що відкидає будь-які релігійні вірування. Теоретичну основу атеїзму становить філософський матеріалізм (з лат. *materialis* – речовинний) – світогляд, який вважає світ матеріальним, що існує об'єктивно, незалежно від свідомості, при цьому первинною є матерія, а відчуття і мислення – вторинними.

Байда – узагальнений образ патріота рідної землі, борця проти турецького і татарського поневолення, герой славнозвісної української народної пісні «В Царєграді на риночку». Іноді його пов'язували з конкретною історичною особою – князем Дмитром Вишневецьким. В іншому розумінні – безпечний чоловік.

Байка – ліро-епічний жанр: невеличкий, здебільшого віршований повчально-гумористичний чи сатиричний твір з алегоричним змістом, у якому людське життя відтворюється або в образах тварин, рослин і речей, або зведене до простих і умовних стосунків.

Балаган – театральне видовище переважно комічного характеру. Відбувалося на ярмарках і народних гуляннях.

Балада (з прованс. *ballar* – танцювати) – віршований твір з гострим драматичним сюжетом, любовного, казково-фантастичного, легендарно-історичного, героїко-патріотичного змісту.

Бандура – український народний багатострунний щипковий музичний інструмент з декою овальної форми.

Бароко (з італ. *barocco* – вигадливий, химерний) – один із провідних європейських художніх стилів кінця XV – середини XVIII ст. Виник в Італії,

поступово поширився в країнах Європи та Америки. Мистецтву бароко властиві грандіозність, пишність, динаміка, патетична піднесеність, глибока символічність, пристрась до ефективних видовищ, поєднання ілюзорного та реального, сильні контрасти масштабів і ритмів, світла та тіні.

Берестяні грамоти – тексти, розміщені на бересті (корі берези) шляхом видавлювання чи видряпування спеціальною паличкою-писалом. За змістом – короткі листи світського характеру, доручення, боргові зобов'язання, чолобитні, учнівські вправи, любовні послання тощо.

Билини – українські та російські епічні народні пісні героїчного, соціально-побутового та казкового характеру, складені безіменними співцями про події переважно XI–XVI ст.

Біблія («Святе Письмо») – збірник канонічних священних книг християнської («Старий заповіт» і «Новий заповіт») та юдейської («Старий заповіт») релігій. У III ст. до н. е. була перекладена з давньоєврейської на давньогрецьку мову.

Боді-арт (з англ. *body-art*, мистецтво тіла) – один з модерністських напрямів, представники якого розглядають власне тіло як матеріал і об'єкт художньої творчості, розмальовують його, роблять надрізи, вдаються до демонстрації різних поз.

Братства – національно-релігійні й громадсько-культурні організації в Україні, які почали виникати з кінця XVI ст. Відстоювали права українського народу, ставали на захист його віри, поширювали освіту.

Бувальщина – в народній творчості – коротке усне оповідання про те, що нібито сталося насправді.

Бурлеск – перебільшено комічне зображення (у літературі та сценічному мистецтві).

Велес – у слов'янській язичницькій міфології бог худоби, чередників та музик.

Вертеп (від грецьк. печера) – народний ляльковий театр, поширений в Україні XVIII–XIX ст. Являв собою скриньку у вигляді двоповерхового будиночка із прорізами в підлозі, через які вертепник управляв дерев'яними ляльками. Виконавцями та авторами вертепних драм виступали школярі й мандрівні дяки, пізніше – мандрівні артисти.

Веснянки, гайки чи гаїлки – давні за походженням обрядові, переважно танкові дівочі, пісні, що виконувалися на честь приходу весни й оспівували пробудження природи, кохання, радісну працю на землі. Весняні обрядові пісні були дуже поширені в Росії, в Україні й Білорусії.

Відродження (з фр. *renaissance*, з італ. *renascimento*) – епоха в історії культури країн Західної та Центральної Європи. Почалася в Італії у XIV ст. Термін «Відродження» запровадив італієць Дж. Базарі в XVI ст. для позначення зв'язку з античною мистецькою спадщиною. За доби

Відродження утвердився новий світогляд – гуманізм, ідеал розкріпаченої творчої особистості. Художники послідовно оволоділи методами художнього відображення дійсності (відтворення об'єму, простору, світла, людської фігури й реального середовища – інтер'єру, пейзажу).

Візантійський стиль – умовна назва мистецького стилю, який виник у Візантійській імперії. Характеризується важкою стилізацією, надзвичайною виразністю ліній, використанням сталих художніх стереотипів і багатих кольорів, зокрема золота. Візантійські художники відзначилися у мозаїчних роботах і в ілюструванні книг.

Вітраж – малярство на склі; картина або візерунок з кольорового скла (у вікнах, на дверях).

Генотейзм – форма релігії, в якій є багато богів, але на чолі з одним верховним божеством.

Гіперреалізм (з англ. *hyper* – підвищення, надмірність і реалізм) – течія в образотворчому мистецтві США і Європи, представники якої намагаються ретельно копіювати фотографію за допомогою живописних і графічних засобів.

Глаголиця – один з найдавніших слов'янських алфавітів, передре кирилиці. Нараховує 40 літер, які мають і цифрове значення. Від кирилиці відрізняється складнішим написанням.

Голосіння – стародавні українські народні пісні (на похованнях), імпровізаційні поетичні твори, пов'язані переважно зі смертю, похованням та поминками небіжчика.

Готика – стиль, який став заключним етапом європейського середньовічного мистецтва; у більшості країн готичний стиль активно розвинувся в XIII–XIV ст. Готична архітектура характеризується стрімкими, високими будівлями зі шпилястими завершеннями, стрілочастими склепіннями та арками, плоскими фасадами, витонченістю кам'яного різьблення і вітражами.

Гравюра – картина, малюнок, отримані шляхом відбитку, поліграфічного відтворення кліше, виготовленого гравером (художником).

Графіка – вид образотворчого мистецтва, основним зображальним засобом якого є малюнок, виконаний на папері, тканині тощо олівцем, пензлем, вуглиною чи відбитий на папері зі спеціально підготовленої форми.

Графіті – написи й малюнки, зроблені твердими предметами на поверхнях цегли (плінфи), вапняних блоків, штукатурки, ремісничих виробів. Графіті мають вигляд літер або окремих слів, ліній чи малюнків, але майже усі вони несуть певну смислову інформацію.

Громади – товариства української інтелігенції політичного, національно-культурного спрямування (друга половина XIX ст. – початок XX ст.).

Гротеск – у літературі, живописі, театрі зображення людей або речей у фантастичному, химерно-комічному вигляді. Означає надмірне перебільшення, загострення тієї чи іншої теми. Гротеск порушує межі правдоподібності, надає зображенню умовності, розкриває суть явищ.

Гуманізм (з лат. *humanus* – людський) – система ідей та поглядів, згідно з якою людина є найвищою цінністю. Утверджує повагу до гідності, розуму людини, свободу вияву здібностей і почуттів, віру в безмежність можливостей людини, її здатність до досконалості. Виник у Європі в епоху Відродження (XIV ст.).

Дадаїзм (з фр. *dadaisme*, від *dada* – дитячий коник, переносно-дитячий лепет) – модерністська течія в літературі й образотворчому мистецтві Західної Європи початку XX ст. Характерні риси дадаїзму: антиестетизм, зумисний примітивізм. Дадаїзм – попередник сюрреалізму.

Дажбог – язичницький бог сонця, якому поклонявся весь слов'янський світ: дарував добро, багатство.

Декаденство (з фр. *decadence* – занепад) – мистецтво кінця XIX – початку XX ст. Характерні відчуженість від життєвих реалій, теза «мистецтво заради мистецтва», містика, індивідуалізм, разом з тим, песимізм, надання переваги форми над змістом, культ краси.

Дидакал – учитель у братській школі.

Дисидентство – морально-політична опозиція до існуючого державного (політичного) ладу, панівних у суспільстві ідей та цінностей.

Дитинець – укріплена центральна частина стародавнього міста на Русі.

Діаспора – розсіяння, розпорошення, розселення по різних країнах етносу, вигнаного обставинами, завойовниками або пануючою владою за межі Батьківщини: уся сукупність вихідців з певної країни та їх нащадків.

Додекафонія (від грецьк. – дванадцятизвуччя) – техніка композицій, заснована на застосуванні всіх 12 рівноправних, функціональних незалежних тонів хроматичної гами. Звуковим матеріалом оперують так, щоб жоден звук не повторювався, що часто призводить до беззмістовного хаотичного звучання.

Думи – лірико-епічні твори української усної словесності про події з життя козацької України XVI–XVIII ст. Думи не співаються, а виконуються речитативом (мелодійною декламацією) у супроводі музичного акомпанементу на бандурі, кобзі або лірі.

Духовна свобода – сукупність глибоких переконань людини, волі до їх реалізації та свідомих дій, в якій відображається об'єктивна дійсність. Духовна свобода передбачає свідому реалізацію людиною своїх ідеалів, що мають на меті послабити її залежність від стихійних законів розвитку і боротися за досягнення прогресу.

Екзистенціалізм (з лат. *existentia* – існування, буття): 1. Ідеалістична філософська течія, що заперечує об'єктивність буття, реальним вважає лише існування людини та її переживань, твердить про беззмістовність життя, непотрібність суспільної діяльності. 2. Течія літературного модернізму. Виникла в передвоєнні роки, поширилася під час і після Другої світової війни. Характерні риси: суб'єктивізм, індивідуалізм, песимізм, заперечення будь-якого насильства.

Еклектизм (від грецьк. *ekletos* – вибраний) – механічне поєднання в одному стилі різних, органічно несумісних елементів, які запозичуються з протилежних концепцій, змішання елементів різних стилів мистецтва: неоренесансу, необароко, модерну тощо.

Експресіонізм (з фр. *expression* – виразність, вираження) – напрям у європейській літературі та мистецтві перших десятиліть ХХ століття. Головним в експресіонізмі проголошувалося вираження суб'єктивних уявлень митця, що зумовило потяг до ірраціональності, загостреної емоційності та гротеску.

Елегія – сумний ліричний вірш або музичний твір задумливого, журливого характеру.

Елітарна культура – висока культура, антипод масової культури. Спрямована на невелике коло людей у суспільстві, які мають спеціальну освіту, моральні цінності й естетичні здібності. Головна мета елітарної культури – покращувати масову культуру. Їхній рух назустріч одна одній спричинив появу постмодернізму.

Епос – сукупність народних героїчних пісень, сказань і поем. Рід літератури, який, на відміну від лірики й драми, характеризується розповідно-описовою (епічною) формою, широтою зображення подій та характерів.

Естетизм – підхід до мистецтва як до предмета витонченої насолоди, доступної нібито тільки еліті суспільства. Естетизм при огляді мистецтва віддає перевагу формі перед змістом. Для нього характерні проповідь бездейності та аполітичності. Виник і поширився у ХІХ ст. у країнах Західної Європи, а також у Росії та Україні.

Етногенез – процес виникнення етносів як історико-етнічних спільнот.

Заклички – вид дитячого фольклору, пісенне звертання до природи із проханням сприяння, допомоги. Вони пов'язані з вірою давньої людини в магічну силу слова. Поступово ця віра втрачалася, але її відгомін залишився жити у дитячому фольклорі.

Замовляння – слова, вислови, віршовані формули, дуже давні за походженням, яким приписується магічна сила, здатна викликати бажаний стан. Тематика замовлянь досить широка: господарчі, лікувальні, любовні тощо. Виникли вони дуже давно, відбиваючи тодішній стан свідомості

людини, але збереглися дотепер. Виконувалися замовлення в супроводі певних рухів, жестів тощо.

Звіриний стиль – умовна назва художнього стилю мистецтва, характерною ознакою якого є стилізоване зображення тварин або частин їхнього тіла, найдавніші зразки цього стилю датуються III тис. до н. е.).

Золоті ворота – головна урочиста брама давнього Києва, видатна пам'ятка архітектури часів Київської Русі. Будівництво завершено 1037 р. за часів князя Ярослава Мудрого. Назва походить від позолоченого куполу надбрамної церкви.

Зоря галицька – перша українська газета, що виходила у Львові упродовж 1848–1857 рр. До 1851 р. була друкованим органом Головної руської ради, пізніше перейшла до рук «москвофілів».

Ігумен – титул настоятеля (управителя) монастиря у православній церкві. Настоятелі великих монастирів називались архімандритами.

Ідеографія – система письма, яка складається з ідеограм. Останні означають зміст, суть слова, є його умовним знаком. У деяких народів ідеографія існує й досі, наприклад, китайське письмо. Досить досконалими ідеограмами є сучасні цифри і арифметичні знаки.

Ідеологізація культури – прагнення поставити культуру на службу державним, класовим та іншим інтересам, що призводить до перекручувань історичних фактів.

Ідеологія – чітко вироблена система політичних поглядів або комплекс символів, міфів, мовних структур, інтелектуальних схем, що виражають політичну, культурну ситуацію в суспільстві.

Ідол – в язичницьких релігіях об'єкт культури, предмет, який начебто містить у собі божество або є ним.

Ієромонах – священник-чернець.

Ізборники – хрестоматії, книги, в яких списувалися матеріали, витримки з інших, іноді більших творів.

Ікона – у церквах апостольської традиції (насамперед, православні та католицькі) – зображення Ісуса Христа, Діви Марії, священних персонажів старозавітної та новозавітної історії (патріархів, царів, апостолів, пророків), християнських святих і сюжетів, які пов'язані з їхніми діяннями.

Імпресіонізм (з фр. *impression* – враження) – напрям у мистецтві та літературі останньої третини XIX – початку XX ст. Провідною метою мистецтва імпресіонізм проголошував витонченість; відтворення суб'єктивних швидкоплинних вражень і спостережень, мінливих відчуттів та переживань художника. Імпресіонізм сформувався у пейзажному живописі Франції (70–80 рр. XIX ст.). Художники-імпресіоністи збагатили живопис творчими досягненнями в зображенні мінливих станів природи,

тонких відтінків світла, забарвлення предметів залежно від освітлення. На зміну імпресіонізму йому прийшов постімпресіонізм.

Інтермедії – короткі одноактові вистави комедійного характеру з народного життя, які гралися між діями серйозної вистави, існували як і самостійні твори.

Історичні пісні – народні ліро-епічні твори про важливі історичні події та видатних історичних осіб. В історичних піснях прославляється героїчна боротьба народу проти татарських, турецьких та польських поневолювачів, а також проти внутрішніх гнобителів. В історичних піснях показані також події російсько-японської війни 1904–1905 рр., Першої світової війни, трьох російських революцій, громадянської й Вітчизняної воєн.

Казки – фольклорний розповідний твір про вигадані, а часто й фантастичні події, що відбуваються з людиною чи твариною. Казки виникли в доісторичні часи і відігравали значну роль у духовному житті всіх народів.

Канон (від грецьк. *Κανών* – буква, норма, правило) – основне правило, положення якогось напрямку, вчення, традиційна, обов'язкова норма, система принципів, яких повинен дотримуватися художник у своїй творчості.

Кант (з лат. *cantus* – спів, пісня) – вид пісні, яку виконує хор без музичного супроводу. В Україні з'явився в кінці XI ст. За змістом – релігійні, моралізаторські, згодом – любовно-ліричні, жартівливі. Кант використовувався у вертепів, виставах братських шкіл.

Кантата – великий музичний твір урочистого або лірико-епічного характеру для хору, соліста і оркестру.

Катехізис – короткий виклад (у формі запитань та відповідей) догматів християнського віровчення.

Квадривіум (з лат. *quadrivium* – перехрестя чотирьох шляхів) – чотири науки: арифметика, геометрія, астрономія та музика, які вивчали у навчальних закладах разом із богослів'ям. Входили до другого циклу «семи вільних мистецтв».

Києво-Печерський патерик – збірка творів про історію Києво-Печерської Лаври, її перших подвижників. Складена в першій третині XIII ст.

Кирилиця – один з давньослов'янських алфавітів, названий на честь церковного місіонера Кирила (Костянтина). Створений на основі грецького уніцального письма у IX–X ст. Має 43 літери.

Кінематичне мистецтво (від грецьк. *kinemos* – руховий, русійний) – напрям у західному мистецтві 50–60-х років XX ст. Представники цього напрямку намагалися створювати рухомі конструкції, вдавалися до світових ефектів.

Кіномистецтво – мистецтво відтворення на екрані зображень, які викликають враження реальної дійсності.

Кітч (з нім. *kitsch* – дешева продукція, несмак, *verkitschen* – дешево продавати) – напрям у сучасній культурі, розрахований на масового споживача, що характеризується примітивністю, безідейністю, розважальністю; масова продукція, позбавлена смаку і розрахована на зовнішній ефект. Кітч є одним із факторів перехідного характеру, культурної адаптації, призначення. Викликає зацікавлення водночас людей малообізнаних із мистецтвом та витончених ерудитів-естетів.

Класицизм (з лат. *classicus* – знаковий) – художній стиль і напрям європейського мистецтва XVII – початку XIX ст., який сформувався у Франції в епоху абсолютизму. Класицизмові були притаманні: аристократичний характер, раціональність форм, чітке планування і ансамблевість, наслідування мистецтва античності. На початку XIX ст. класицизм став стриманішим, академічним.

Кобзар, або бандурист – український народний співець, який виконує пісні під акомпанемент кобзи (пізніше – бандури). Основний репертуар кобзарів – думи, історичні пісні, а також веселі, розважальні частівки.

Коломийка (від назви гуцульського міста Коломия) – коротка лірична або жартівлива танцювальна пісня, поширена на західноукраїнських землях.

Колядки – давні за походженням обрядові величальні пісні, обрядові пісні, що виконувалися групами молоді (колядників) під час різдвяних свят.

Конструктивізм (з лат. *constructio* – побудова) – течія в художній культурі 20–30-х рр. XX ст., яка під гаслом «конструювання довколишнього середовища» висунула на перший план функціональну виправданість форм, доцільність конструкцій, раціональну ясність та логічність художньої творчості.

Контркультура – сукупність політичних, соціальних, ідеологічних рухів, ідей та дій західноєвропейської та північноамериканської молоді лівоекстремістської спрямованості. Виникла на початку 1960-х рр. Контркультура відрізняється від домінуючої культури, протистоїть їй, знаходиться у конфлікті з домінуючими цінностями, усталеним стилем життя, мислення й сприйняття заради свободи, спонтанності та безпосередності в людських стосунках.

Концептуальне мистецтво – одна з течій авангардизму, що розглядає художній твір як засіб демонстрації ідей, понять, концепцій. Його представники відмовляються від створення традиційного художнього твору і звертаються до концептуальних об'єктів, що виступають у формі ідей чи проєктів і супроводжуються написами, текстами, іншими позаестетичними засобами.

Коренізація – політика в СРСР, спрямована на забезпечення у державних і партійних установах достатньої кількості представників корінного населення та застосування їхньої рідної мови, також сприяння організації

роботи середньої та вищої освіти мовами корінних народів, видання періодики та книг. В Україні політика коренізації отримала назву «українізація».

Коропластика – виготовлення теракотових глиняних статуєток у спеціальних формах.

Космополітизм – теорія та практика, в основі якої лежить теза про необхідність заміни національного громадянства світовим; заперечення права націй на самостійне існування, відмова від суверенітету, культури, традицій в ім'я абстрактного розуміння «єдності людського роду», єдиної держави.

Космополітична культура – культура, що базується на синтезі багатьох національних культур, притаманна багатьом багатонаціональним полісам. Пропагує відмову від національних традицій, культури, суверенітету.

Кубізм (з фр. *cube*, від *cube* – куб) – модерністська течія в західноєвропейському образотворчому мистецтві початку ХХ ст., представники якої зображували реальний світ у вигляді комбінацій геометричних форм (куба, кулі, циліндра, конуса тощо) та деформованих фігур.

Кубофутуризм – еkleктична течія модернізму, яка прагнула поєднати кубізм і футуризм. Українські авангардні живописці – при більшому тяжінні до кубізму – об'єдналися під назвою кубофутуризму. Звільняючись від прямого наслідування натури, художники одержали певну свободу по-своєму інтерпретувати світ.

Культурна спадщина – частина матеріальної та духовної культури, створена минулими поколіннями, що витримала випробовування часом і передається наступним поколінням.

Культурництво – культурно-освітній рух ХІХ – початку ХХ ст., діячі якого вважали просвітницьку роботу найдієвішим засобом піднесення освітнього рівня народу та відродження національної свідомості; також система заходів, спрямована на активізацію формування й консолідації нації.

Купальські пісні – обрядові пісні весняно-літнього циклу, поширені у східних слов'ян, особливо в Україні та Білорусії. Назва походить від свята Івана Купала (24 червня), яке увійшло в народний побут ще з язичницьких часів.

Лавра – назва великих православних чоловічих монастирів, підпорядкованих безпосередньо верховній церковній владі.

Легенда (з лат. *legenda* – те, що слід читати) – переказ, фантастичне оповідання про події, які могли бути в минулому. Найбільш поширені легенди про заснування міст (наприклад, про заснування Києва трьома братами і сестрою), про видатних людей, святих подвижників.

Лібрето – словесний текст вокального музично-драматичного твору.

Ліквідація неписьменності – культурно-освітня кампанія, здійснювана більшовиками у 1920–1930-х рр.

Літопис – хронологічно-послідовний запис історичних подій, зроблений їхнім сучасником.

Магія – віра в надприродну можливість впливу практичної дії людини на об'єктивну дійсність; низка символічних дій та ритуалів із заклинаннями і обрядами.

Манкуртизм – перехід представників культури одного народу до культури іншого народу, т. зв. «культурні перевертні».

Мартиролог – збірник церковних розповідей про християнських «мучеників» і святих.

Масова культура – напрям у культурі другої половини ХХ ст., розрахований на доступність широким верствам населення, знижений рівень сприйняття, розважальність.

Масова культура – сукупність однорідних форм масової участі в культурному житті, однорідних витворів культури, які споживаються великими та розшарованими групами споживачів. Передається за допомогою засобів масової інформації.

Матеріальна культура – сукупність засобів виробництва та інших матеріальних цінностей суспільства на кожній історичній стадії його розвитку. До матеріальної культури належать засоби виробництва, житло, предмети домашнього побуту, одяг, засоби транспорту і зв'язку – все те, що є результатом виробничої, матеріальної діяльності людини.

Мезоліт (середній кам'яний вік) – епоха кам'яної доби (13–10 тис. років тому). Під час мезоліту поширилися лук, стріли, плоскі гарпуни з рогу благородного оленя.

Менталітет – глибинний рівень колективної та індивідуальної свідомості: сукупність установок, нахилів індивіда чи соціальної групи мислити, відчувати та сприймати світ певним чином; характерний для людини чи суспільної групи спосіб мислення, обумовлений біологічними, соціально-психологічними та етнічними факторами; прагнення, нахили, орієнтири людей, в яких виявляються національний характер, загально визнані цінності, суспільна психологія; світосприймання, світовідчуття, бачення себе у світі, це душа, серце й розум народу.

Мистецтво – художня творчість у цілому (література, архітектура, скульптура, живопис, графіка, декоративно-ужиткове мистецтво, музика, танець, театр, кіно інші види діяльності людини, що об'єднуються як художньо-образні форми відображення дійсності), тобто спосіб виявлення творчого потенціалу особистості та задоволення її естетичних потреб; 2) у вузькому значенні – образотворче мистецтво; 3) високий ступінь виявлення майстерності в будь-якій сфері діяльності.

Мінімалізм (з лат. *minimalis* – найменший) один з напрямів у мистецтві 60–70-х рр. XX ст., твори якого позбавлені зовнішньої декоративності, найчастіше зводяться до використання найпростіших геометричних фігур. Мінімалізм представлений, головним чином, скульптурою і живописом.

Міф – давнє уявлення народів про походження життя на Землі і явищ природи, про легендарних героїв, богів, про щось фантастичне, вигадане, неіснуюче.

Міф (від грецьк. *mythos* – слово, мова) – один з ранніх видів фольклору, фантастичне оповідання, яке в образній формі пояснює явища навколишнього світу. Міф розуміють і як цілісну систему стародавньої культури, і як релігію, і як вияв вищої мудрості, і як носія надцінного людського досвіду. У літературознавстві XX ст. на Заході виникла концепція сучасного міфу, яка надає міфу нового, широкого значення. За цією концепцією міфи – це сюжети світової культури – від давніх міфологій до новітньої літератури, у яких закріпився загальнолюдський життєвий досвід і які набули знакових значень.

Міфологія – форма суспільної свідомості, що несе в собі узагальнене і водночас персоніфіковане уявлення народів про світ речей і явищ. Відзначається нерозчленованістю світу реальності та уяви і реалізується у ритуалах і магії.

Модернізм (з фр. *moderne* – новітній, сучасний) – мистецький напрям, що сповідував гасло «мистецтво заради мистецтва», індивідуалізм, песимізм, містику, об'єднував мистецькі й літературні течії декадансу (з лат. *decadentia* – занепад, перевага форми над змістом, протест проти індустріальної цивілізації, філістерської моралі), модерну (з фр. *moderne* – сучасний, притаманні манірність, стилізаторство, символізм) і формалізму (з лат. *formalis* – складений за формою, означав відрив форми від змісту, утвердження її самодостатності). Модернізму властиві розрив із традиційним досвідом художньої творчості, постійний пошук нових художніх форм як самоцінного явища.

Мокош – богиня родючості, мистецтва і води, заступниця вагітних жінок та породіль у слов'янській міфології.

Народна драма – поширені у XVIII–XX ст. самодіяльні вистави, драматичне дійство яких базувалося на фольклорі. Своєрідною формою народної драми є українське весілля.

Народна драма – різні форми народного театрального мистецтва, які передавалися в усній формі від одного покоління до іншого і виконувалися самодіяльними артистами. Елементи народної драми були в обрядах (різдвяних, купальських, весільних та ін.), але існували й різні види театру: ляльковий (вертеп з інтермедіями в Україні, театр Полішинель в Італії,

Петрушка – в Росії та ін.), «живий театр», у якому ролі виконували люди, релігійні вистави з інтермедіями тощо.

Натуралізм (з фр. *naturalisme* з лат. *naturalis* – природний, натуральний; «*natura*» – природа) – напрям і метод західноєвропейської літератури та мистецтва, що склався в останню третину XIX ст. Прихильники натуралізму ставили за мету досягнення наукової точності в зображенні людини й навколишнього середовища. Різні характери людей та соціальні явища, що відбуваються, вони пояснювали лише біологічними законами. Натуралізм в образотворчому мистецтві копіює лише зовнішню оболонку явищ та предметів реального світу, прагне до безпристрасного, фотографічно точного й об'єктивного відтворення дійсності та людських стосунків.

Націоналізм – політичний принцип, згідно з яким політична і національна спільнота мають зливатися. Інакше кажучи, нація повинна мати власну державу. Це головний зміст націоналізму як політичного принципу.

Національна культура – синтез культур різних класів, соціальних верств і груп суспільства.

Національна свідомість – усвідомлення людьми своєї спільності, національної своєрідності, причетності до певного народу, його культури і мови, свого місця та ролі в світовій цивілізації і права на національну самобутність; комплекс уявлень національності про саму себе (в тому числі про належність до неї), її усвідомлених інтересів, ціннісних орієнтацій і установок відносно інших національностей.

Нація (з лат. *natio* – плем'я, народ) – стійка своєрідна спільнота людей, сформована на основі спільної історії, мови, культури, психологічного типу, території й економіки. До цього упродовж усієї історії основоположним принципом самоідентифікації людей була належність до одного чи іншого соціального стану суспільства, так, наприклад, феодал однієї країни мав усі підстави відчувати більше спільного з феодалом іншої країни, ніж зі звичайним селянином рідної держави. Остання, до речі, асоціювалася також не стільки з народом, як з особою монарха.

Неоліт (новий кам'яний вік) – заключний період кам'яної доби в історії людства. Датується періодом від VI до II тис. до н. е.

Обскурантизм – крайня реакційність, вороже ставлення до освіти і науки: мракобісся.

Оп-арт (з англ. *op-art*, скороч. від *optical art* – оптичне мистецтво) – напрям у мистецтві модернізму 60-х рр. XX ст., що розробляє в живописі й графіці декоративні ефекти простих геометричних форм, зазвичай розрахованих на оптичний ефект.

Опера – вокально-інструментальний музичний сценічний твір, в якому діючі особи не говорять, а співають у супроводі симфонічного оркестру.

В опері використовуються різноманітні види вокальної та інструментальної музики. У межах опери можливе втілення великого ідейного змісту.

Оранта – один із іконографічних образів Богоматері, який склався у середні віки. Богородицю зображали у повний зріст із піднесеними руками і повернутими від себе долонями. Оранта набула поширення в іконографії та живописі Візантії, Київської Русі.

Офорт – вид гравюри; малюнок, що вишкрябується гравірувальною голкою у шарі лаку, котрий покриває поверхню металевої пластини, після чого прошкрябані місця протравлюються кислотою. Зображення відбивається з пластини, витравлені місця якої заповнені фарбою.

Палеоліт (давній кам'яний вік) – перша, рання епоха кам'яної доби. Датується від часу появи людини до 10 тис. років тому.

Панегірик – святкова, урочиста промова, що характеризується недоречним звеличенням, надмірним, нещирим вихвалянням кого-небудь або чого-небудь.

Пантеїзм – філософсько-релігійне вчення, за яким Бог ототожнюється з природою.

Партесний спів (з лат. *pars, partis* – частина, участь) – вид хорового співу, якому властиве багатоголосся, переважно акордового складу з поділом хору на окремі партії.

Патерик – збірки оповідань про життя і діяльність ченців та пустельників.

Перун – слов'янський язичницький бог, володар блискавок і грому, покровитель воїнів.

Перформанс (з англ. *performance* – виконання, здійснення) – один із напрямів у модерністському мистецтві. Виник у 60-х рр. ХХ ст. Складається з виконання якихось спланиваних дій перед публікою. Глядачі обмежуються пасивною роллю, а участі в дійстві не беруть.

Петрогліфи – стародавні зображення на скелях, каменях, стінах печер тварин, птахів, людей і знаків.

Піктографія – один з перших видів писемності (зображення предметів, явищ і подій за допомогою умовних знаків, малюнків).

Плінфа – широка і тонка випалена цегла великого формату, яку застосовували в будівництві у Візантії та Київській Русі.

Плюралізм – ідейно-регулятивний принцип суспільно-політичного та соціального розвитку, що базується на існуванні декількох або багатьох незалежних начал політичних знань та розуміння буття; система влади, що ґрунтується на взаємодії і протилежності дій політичних партій та громадсько-політичних організацій. Плюралізм в художній творчості – методологічна позиція, що передбачає самостійне існування багатьох окремих культур та їхню незведеність до спільних феноменів, відтак – множинність культур та їх наукових інтерпретацій.

Позитивізм (з лат. *positivus* – позитивний, наявний, фактичний) – філософський напрям, згідно з яким пізнання має спиратися на факти, що можна перевірити дослідним шляхом, проголошувалися віра в наукові досягнення, культ праці, відмова від метафізики, надання переваги експериментам, індукції, заперечення пізнавальної цінності норм та оцінок.

Полеміка (від грецьк. – війна) – аргументована суперечка при обговоренні або з'ясуванні чого-небудь.

Полемічна література – церковно-теологічна і публіцистична література XVI–XVII ст. в Речі Посполитій. Стала важливим фактором боротьби за думки і переконання людей, яскравим надбанням української та світової культури.

Політеїзм – віра в існування багатьох богів, протилежна монотеїзму.

Поп-арт (англ. термін *pop art*, скорочене від *popular art* – популярне, загальнодоступне мистецтво, яке справляє шокуючий вплив) – течія в авангардистському мистецтві (форма модернізму) кінця 50–60-х рр. XX ст., що пропагує використання предметів масового споживання як творів мистецтва, і в якій образна творчість представлена композиціями з реальних предметів. Складовими частинами твору поп-арту можуть виступати манекени, частини машин, опудала, афіші тощо.

Поп-музика – поняття, яке охоплює різноманітні стилі та жанри, переважно розважальної естрадної музики. На Заході з 1950 р. у цьому терміні розуміють музичні стилі, які постійно змінюються і засновані на використанні електрогітар та інших музичних інструментів, що посилюють звук.

Постімпресіонізм (від лат. *post* – після та імпресіонізм) – умовна загальна назва одного з основних напрямів європейського живопису кінця XIX – початку XX ст. Для постімпресіонізму характерний взаємовплив різних течій та індивідуальних творчих систем.

Постмодерн (те, що йде після модерну) – напрям у сучасній культурі, що сформувався у 70-х р. XX ст.

Постмодернізм (з лат. *post* – після і модернізм) – один із сучасних світоглядно-мистецьких напрямів, який претендує на заміну модернізму. Постмодернізм є продуктом постіндустріального суспільства. Проголосивши ідею «повернення мистецтва в рамки мистецтва», він орієнтується на буденні смаки, погляди й настрої масової свідомості людей. У той же час постмодернізм означає розпад цілісного погляду на світ, руйнування попередніх філософських систем.

Префект – заступник ректора в колегії, академії.

Примовки – жартівливі, переважно римовані вислови, якими починається чи завершується казка; дотепні зауваження, що влітаються в розповідь чи текст твору, тощо.

Прислів'я та приказки – стислі і влучні афористичні вислови, в яких у художній формі виражено судження народу про життєві явища.

Притча – невелике алегоричне оповідання повчального характеру на релігійну чи побутову тему. За формою близька до байки: у першій частині розповідається про певну подію, у другій – висловлюється дидактична ідея.

Пролеткульт – культурно-освітня і літературно-художня організація. Існувала упродовж 1917–1932 рр.

Просвіти – самодіяльні національні культурно-освітні та економічні товариства українського народу. Перша «Просвіта» була заснована 1868 р. у Львові з метою поширення освіти рідною мовою.

Просвітництво – епоха в Європі кінця XVII – початку XIX ст. Для нього характерним стала впевненість людини у можливості досягнути світ завдяки принципам раціоналізму, науковим знанням і технічному прогресу.

Протомісто (від грецьк. *proto* – перший, первісний) – зародок міста, первинні міста.

Протописемність – сукупність графічних знаків і орфограм, перший засіб писемного спілкування і запису, який мав форму піктографії – образного та образотворчого письма, тісно пов'язаного з малюнком.

Пуризм – течія живопису, що виникла у Франції. Пуристи внесли в живопис принцип функціоналізму, дух віку машин. Вони переоцінювали безпосередній вплив на глядачів кольору, комбінацій з геометричних фігур, схематизованих зображень, представляючи людину як «геометричну тварину».

Реалізм (з лат. *realis* – речовий, дійсний) – об'єктивне, правдиве, найповніше відображення, відтворення дійсності в літературі та мистецтві різними засобами з урахуванням специфіки різних видів художньої творчості.

Ренесанс (Відродження XIV – початку XVII ст.) – епоха, коли розвинулася нова ідеологія та культура, утвердився новий світогляд – гуманізм, архітектурний стиль у Європі.

Реформація – широкий суспільний рух у Європі XVI ст., форма боротьби за реформування церкви. Реформація почалася у Німеччині, сприяла виникненню протестантизму.

Ритуал – особлива програма поведінки, в якій актуалізується зв'язок колективу з минулими нормами життя предків.

Різи – стародавнє слов'янське письмо, яке за свідченнями письмових джерел існувало ще в дохристиянську епоху.

Розстріляне відродження – знищення радянськими репресивними органами в 1930-х рр. представників української інтелігенції, творчість яких активно розвинулася за часів «українізації».

Рококо (з фр. *rococo*) – стиль, що набув розвитку в європейському пластичному мистецтві першої половини XVIII ст. Рококо виник у Франції під час кризи абсолютизму. Цьому стилю характерна декоративність, химерність та фантастичність орнаментальних мотивів, вигадливість форм. Відрізняється примхливо-вишуканим оздобленням інтер'єрів приміщень, манірністю образів. Рококо на відміну від стилю бароко мав в основному дрібніші та складніші форми з вигнутими й переплетеними лініями.

Романс – музично-поетичний голосовий твір з інструментальним супроводом, також інструментальна п'єса наспівного характеру.

Романський стиль – художній стиль, який займав панівні позиції в європейському мистецтві у X–XIII ст. Архітектурні споруди цього стилю відзначалися масивністю і важкими формами. У скульптурі часто порушувалися пропорції постатей. В живописі перевагу отримало фрескове мистецтво.

Романтизм (з фр. *romantisme*) – ідейний, художній напрям в літературі, мистецтві та науці кінця XVIII – першої половини XIX ст. Для нього характерні протест проти старих суспільних, етичних норм, перевага духовного над матеріальним, чуттєвого над раціональним, розквіт індивідуалізму, народження нового історичного мислення – історизму, прославляння фантазії, натхнення та інтуїції.

Руська бесіда – українські культурно-освітні товариства в західноукраїнських землях. Мали на меті поширювати серед українського населення освіту рідною мовою, здобутки науки і культури. Перше товариство виникло у Львові (1861–1862 рр.).

Самвидав – видані поза цензурою підпільні листівки, брошури, книги та періодичні видання. Випускалися дисидентами на знак протесту проти офіційного політичного курсу СРСР.

Самосвідомість особистості – це усвідомлення людиною причетності до певної спільноти, оцінка себе як носія етнічних цінностей, що склалися у процесі тривалого історичного розвитку етнічної спільноти, її самореалізації як суб'єкта соціальної дійсності.

Сварог – язичницький прабог, владика світу: бог світла і небесного вогню.

Символізм – модерністський літературний напрям кінця XIX–XX ст. Виник у Франції. Символісти відмовилися від зображення реалій життя і метою своєї творчості вважали пошук прихованої краси світу. На місце художнього образу вони ставили художній символ, що містить у собі низку значень. Намагалися надати своїм творам музикальності, співзвучності, бо тільки музику вважали мистецтвом.

Синкретизм (від грецьк. *з'єднання*) – нерозділеність, властива нерозвинутому стану якогось явища, наприклад, мистецтву на стадії

первісної культури, коли музика, спів, поезія, танець ще не були відділені один від одного.

Сім вільних мистецтв – тривіум (граматика, риторика і діалектика) і квадривіум (арифметика, геометрія, астрономія та музика), які вивчали разом із богослов'ям.

Скань (від давньорус. слова «*скать*» – звивати) – художні вироби з тонкого золотого, срібного або мідного дроту.

Скоморохи – мандрівні актори, співаки і музиканти. Іноді виступали як акробати та дресирувальники.

Слова – твори церковно-повчального характеру часів Київської Русі. Сюжетом для їх написання могла бути історична подія, злободенна суспільна проблема або постановка моральної теми.

Смальта – кольорове, непрозоре скло для мозаїчних робіт.

Ставропігії право – автономія у церковних справах від місцевих ієрархів та підпорядкованість безпосередньо патріарху, право нагляду за духовними і світськими особами.

Станкова графіка – витвір мистецтва, який має самостійний характер (малюнок, акварель, естамп – гравюра, офорт, літографія).

Станкове мистецтво – термін, яким визначають твори образотворчого мистецтва, що мають самостійний характер: у живописі – картина, в скульптурі – статуя, погруддя. У добу Київської Русі – це були ікони.

Стилос (в Київській Русі – писало) – спеціальний інструмент, за допомогою якого на берестяних грамотах видавлювали текст.

Субкультура – зразки та норми поведінки, відмінні від загальноприйнятих у суспільстві, проте обов'язкові в певній суспільній групі, що є складовою ширшої спільноти.

Супрематизм (з лат. *supremus* – найвищий) – різновид абстрактного мистецтва, започаткованого 1913 р. Казимиром Малевичем. Тяжіє до зображення художнього світу в формі найпростіших різнокольорових і різновеликих геометричних фігур (квадрат, коло, трикутник).

Сюрреалізм (з фр. *surrealism*, буквально – надреалізм) – модерністська течія в літературі і мистецтві ХХ ст., яка намагається джерела творчості знайти в підсвідомості.

Табу – у первісних народів заборона певних слів, дій, предметів, порушення якої нібито неминуче спричиняло суворе покарання; щось заборонене, чого не можна торкатися.

Толерантність – терпиме ставлення до інших, чужих думок, вірувань, політичних уподобань та позицій.

Тоталітаризм (з лат. *totus* – весь, цілий) – диктаторська система управління державою, що прагне встановити всеохоплюючий контроль над суспільством.

Тоталітаризм (з фр. *totalite* – сукупність, повнота, з лат. *totus* – увесь, цілий) – форма державного правління, що характеризується повним (тотальним) контролем держави над усіма сферами життя суспільства, ліквідацією демократичних свобод.

Тотемізм – система вірувань та племінної організації, в основі яких лежить віра у походження роду від тваринного або рослинного предка, який називається тотемом.

Традиція – передача від одного покоління людей до іншого суті культури (звичаїв, поглядів, вірувань, суспільних норм, способів мислення і виховання).

Требище – жертвник, місце принесення язичниками жертв богам.

Тривіум (з лат. *trivium* – перехрестя трьох шляхів) – три гуманітарні науки: граматики, риторика і діалектика. Склали перший цикл «семи вільних мистецтв», що вивчалися в епоху Середньовіччя і Нового часу.

Урбанізм (з фр. *urbanisme*, з лат. *urbanus* – міський, *urbs* – місто) – напрям мистецтва ХХ ст., який обрав об'єктом свого зображення велике місто і міське життя.

Устав – каліграфічне письмо великими літерами.

Феєрія – п'єса з фантастичним казковим сюжетом, заснована на ефектах магії, чуда, яскравої видовищності, включає вигаданих персонажів з надприродною силою (фея, демон, сили природи, міфологічна істота та ін.); чарівне, казкове видовище.

Фетишизм (з фр. *fetich* – ідол, талісман) – віра у надприродні властивості як матеріальних предметів природного походження, так і зроблених людиною.

Фовізм (з фр. *fauves* – дикий) – один з напрямів модернізму, для якого властиві поєднання яскравих, «агресивних» кольорів, декоративність, пластичні деформації предметів.

Формалізм – напрям в естетиці, мистецтві, літературі тощо, який надає головного значення формі, нехтуючи змістом.

Фреска (з італ. *fresco* – свіжий, сирий) – художнє зображення, зроблене водяними фарбами на вологій штукатурці.

Футуризм (з лат. *futurum* – майбутнє) – загальна назва авангардистських художніх течій 1910-х – початку 1920-х рр. у європейських країнах (Італії, Франції, Росії та ін.). Футуристи висунули ідеї створення «мистецтва майбутнього», заперечували художню та етичну спадщину традиційної культури. Вони популяризували ідеї урбанізму, фантастики, знаків і символів. Для футуризму характерні яскравість та гротескність художнього образу.

Футуризм (з лат. *futurum* – майбутнє) – авангардистський напрям у літературі і мистецтві, представники якого намагалися створити мистецтво

майбутнього, відкидали класичну художню спадщину, насаджували ідеї фантастики, урбанізму, крайнього формалізму.

Хепенінг (з англ. *happening* – подія, випадок) – напрям у модерністському мистецтві, що виник у кінці 50-х рр. XX ст. у США. В основі хепенінгу – виконання художником якоїсь незапланованої дії перед публікою та за її участю.

Художня культура – це культура творіння мистецтва, його розповсюдження, пропаганди, сприйняття, розуміння, насолоди мистецтвом, нарешті, культура естетичного виховання.

Хуторянство – течія в художньому мисленні України XIX–XX ст., у центрі якої був захист гідності так званої «маленької людини» та критика урбаністичної цивілізації, співзвучні поняттю «бідермейер» XIX ст. у Німеччині та «екологічним» рухам XX ст.

Цивілізація – (з лат. *civilis* – міський, громадянський, суспільний, державний). Найчастіше поняття «цивілізація» вживають на позначення певного рівня соціально-економічного прогресу суспільства на одному з історичних етапів його розвитку. Соціально-економічний і політичний феномен цивілізації визначають за наявністю багатогалузевої виробничої економіки, складностратифікованого (станового та класового) суспільства, держави. Як певний соціокультурний комплекс – за наявністю міст, монументальної архітектури і писемності. Історичні типи культур, локалізованих у часі та просторі; рівень суспільного розвитку і матеріальної культури, досягнутий суспільством.

Шкільна драма (віршована сатира, інтермедія, історична драма) – твір переважно релігійно-повчального змісту, створений за мотивами «Святого письма». У перервах між діями драми виконувались інтермедії – реалістичні елементи шкільної драми, з сюжетами про життя народу. З другої половини XVII ст. інтермедії стали основою для виникнення в Україні побутової комедії.

Щедрівки – старовинні обрядові величальні пісні, якими зустрічали початок нового хліборобського року, початок весняної рільницької праці, що починалася наприкінці березня. Назва походить від «щедрого вечора», коли молодь ходила від оселі до оселі, славилася господарів і просила винагороди. Про щедрування розповідається в багатьох творах української літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Багацький В. В.* Культурологія: історія і теорія світової культури ХХ століття : навч. посібник / В. В. Багацький, Л. І. Кормич. – К. : Кондор, 2004. – 304 с.
2. *Виткалов В. Г.* Українська культура : навчально-методичний посібник / В. Г. Виткалов, М. М. Митровка. – Рівне : Волинські обереги, 2001. – 168 с.
3. *Греченко В. А.* Історія світової та української культури з тестовими завданнями / В. А. Греченко, І. В. Чорний. – К. : Літера, 2009. – 414 с.
4. *Історія культури України*: навч. посіб. / В. А. Бокань та ін. – К., 2001.
5. *Історія світової культури*. Культурні регіони : навчальний посібник / Керівник авторського колективу Л. Т. Левчук. – К. : Либідь, 2000. – 520 с.
6. *Історія світової та української культури*. Кредитно-модульний курс: навч. посібник. – Х., 2012.
7. *Історія світової та української культури* : підручник для вищих закладів освіти / В. Греченко, І. Чорний, В. Кушнерук, В. Режко. – К., 2006.
8. *Історія української культури* / за заг. ред. І. Крип'якевича . – 4-те вид., стер. – К. : Либідь, 2002. – 650 с.
9. *Історія української культури* : навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
10. *Історія української культури* : навч. посіб. для студ усіх спеціальн. : у 2-х ч. – Ч. 2. : Українська культура Нового та Новітнього часів / О. О. Петутіна, Н. В. Вандишева-Ребро, О. В. Голозубов [та ін.]; за ред. О. О. Петутіної. – Х. : НТУ «ХП», 2012. – 135 с.
11. *Історія української культури*. Частина 1. Становлення та особливості української культури [Текст] : навч. посібник [для студ. усіх спеціальн.] / [О. О. Петутіна, О. В. Голозубов, Г. В. Буряк [та ін.]; за ред. О. О. Петутіної. – Х. : НТУ «ХП», 2011. – 156 с.
12. *Історія української культури* : методичні рекомендації до семінарських занять для студентів денної форми навчання спеціальностей 6.030508 «Фінанси і кредит», 6.030509 «Облік і аудит» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» / уклад. Л. В. Кушнір. – Донецьк : ДФ УДУФМТ, 2011. – 46 с.
13. *Історія української культури*: навч. посіб. – Л., 2012.
14. *Історія української культури*: словник термінів і персоналій / Кер. авт. кол. В. О. Лозовой; Авт.-уклад. Л. В. Анучина, О. А. Стасевська, О. В. Уманець, В. Г. Грицаненко, В. О. Дорошенко; За ред. Л. В. Анучина, О. А. Стасевська, О. В. Уманець.– Х. : Право, 2012.– 238 с.
15. *Історія української та зарубіжної культури* : навчальний посібник / за ред. С. М. Кляпчука, В. Ф. Остафійчука. – К. : Знання, 2002. – 356 с.
16. *Костишева С. О.* Історія української культури. Хронологія основних подій / С. О. Костишева. – К., 2011. – 149 с.

17. *Костишева С. О.* Історія української культури : навч. прогр. дисципліни, списки рек. л-ри / С. О. Костишева. – К., 2011.
18. *Новікова Ю. Н.* Історія української культури. Українознавство. Українська етнокультура: навч. посіб. для студентів ВНЗ / Ю. Н. Новікова. – Донецьк, 2012. – 149 с.
19. *Подольська Є. А.* Культурологія : навчальний посібник / Є. А. Подольська, В. Д. Лихвар, К. А. Іванова. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 288 с.
20. *Полікарпов В. С.* Лекції з історії світової культури : навчальний посібник / В. С. Полікарпов. – К. : Знання, 2000. – 360 с
21. *Попович М.* Нарис історії культури України / М. Попович. – К. : Арттек, 1998. – 728 с.
22. *Українська культура: історія і сучасність* : навч. посібник / за ред. Черепанової С. О. – Л. : Світ, 1994. – 456 с.
23. *Українська та зарубіжна культура* : навчальний посібник / за ред. М. М. Заковича та ін. – К. : Знання, 2000. – 622 с.
24. *Українська та зарубіжна культура* : методичні рекомендації / упор. Н. І. Парафійник. – Х., 2001. – 40 с.
25. *Хоменко В. Я.* Українська і світова культура : підручник В. Я. Хоменко. – К. : Україна, 2003. – 336 с.
26. *Шейко В. М.* Історія української культури : навч. посіб. / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська – К., 2011. – 259 с.

Навчальне видання

Аксьонова Наталя Володимирівна
Маліков Василь Володимирович

Історія української культури
Методичні рекомендації для самостійної роботи
студентів спеціальності «Лікувальна справа»

Коректор О. В. Токар
Комп'ютерне верстання Н. В. Аксьонова
Макет обкладинки І. М. Дончик

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 3,78 Тираж 100. Зам. № 201/15.

Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009.

Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна.

Тел. 705-24-32.